

Türk Din Müziği ve Çubuk/Şabanözü merkezli alevi ocaklarının etkin olduğu alan bağlamında Âşık Seyyid Süleyman

Armağan Coşkun

Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türk Müziği Ana Sanat Dalı, İstanbul, Türkiye.
Email: armagancoskun12@outlook.com ORCID: 0000-0003-1148-5747

DOI 10.12975/rastmd.20231116 Submitted January 23, 2023 Accepted March 26, 2023

Öz

Türk din müziği içerisinde önemli bir yer teşkil eden cem âşık/zâkiriği; göç, kentleşme, teknolojik gelişme, popüler kültür vb. birçok unsur karşısında yeri ve önemini yitirme tehlikesi altındadır. Bu çalışma; Türk din müziğinde önemli bir figür olan Âşık Seyyid Süleyman'ın eserlerinin edebi ve ezgisel kuruluş analizinin yapılmasında hayatı ile döneminin tarihi kayıtlarının incelenmesi açısından tarihsel araştırma, Alevi-Bektaşî müzik kültürünün kodlarının ortaya çıkarılması açısından etnografik karakterde bir araştırmadır. Araştırmada Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alanın birikimlerini temsil eden öncü cem âşık/zâkiri Âşık Seyyid Süleyman'ın Türk din müziğine katkıları ekseninde hayatı ile eserleri, ezgileri tematik ve edebi kuruluş bakımından disiplinlerarası ve çok yönlü incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın problemi; Türk din müziği ve ocakların etkin olduğu alan bağlamında Âşık Seyyid Süleyman'ın disiplinlerarası ve birçok yönden katkısı ne, neler ve nasıldır? Bu araştırma Âşık Seyyid Süleyman'ın Türk din müziğine katkılarının yaşayan öğelerinin betimlenmesi için belirlenen yörelerdeki kaynak kişilerle görüşmelerin yapılması açısından durum çalışması yöntemi kullanılmış olup; çoklu nitel araştırma tekniklerinin kullanımı ile ilgili müzikofolklorik yapının çözümlenmesini amaçlamıştır. Araştırmada verilerin toplanması için Türk halk bilimi, Türk halk edebiyatı, Türk halk müziği, Türk din müziği alanlarına dair birçok yazılı kaynak incelenmiştir. Bu kaynakların belirlenmesi ve seçiminde alana özgü yöresel ve müzik bağlamı kriterleri gözönünde bulundurulmuştur. Alana ait inceleme sonuçları şu doğrultudadır; alanın kültürel ve inanca ait mirasını şiir ve ezgilerine aktaran Âşık Seyyid Süleyman'ın eserlerinde inanç olgusu temelinde söz ön planda, müzik yardımcı araç olarak yer almıştır. Hece vezninin 11'li kalıbı ile sade ve anlaşılır bir dil kullanan Âşık Seyyid Süleyman'ın şiirleri tematik olarak oldukça zengindir. Müzikal anlatım biçimleri noktasında duvaz-ı imamları sayıca diğerlerine göre oldukça fazladır. Eserlerinde Karcıgar makamının hâkim olduğu görülmekle birlikte bu ezgilerin bir kısmı Çargah perdesini eksen olarak alırken bir kısmı Neva perdesini eksen alır; Rest-Çargah arası atlamalar gözlemlenmektedir. Uşşak ve Hüseyini makamlarında başlayıp biten ezgilerin yanı sıra Hüseyini makamında başlayıp Karcıgar makamına geçki yapan ezgiler de yer almaktadır. Sözlü kültür ortamı temelli özgün cem âşık/zâkiriği ve kentteki cem âşık/zâkiriği; Anadolu Aleviliği içerisinde yer alan diğer ocaklara özgü dinî müzik uygulamaları bağlamında halk bilimsel ve müzikolojik açıdan araştırma modeli örnek alınarak incelenebilir.

Anahtar Kelimeler

Âşık Seyyid Süleyman, Cem âşıklığı/zâkiriği, Çubuk/Şabanözü merkezli alevi ocakları, edebiyat, ezgi, müzik folkloru, Türk Din Müziği

Giriş

Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesi, Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türk kültürünün oluşumunda büyük katkıları olan Horasan Erenlerinin (Ahmed Yesevi ve ardılları) ışığında aydınlanmış olan âşıklar ve dolayısıyla âşıklık geleneği Türkistan'dan Anadolu'ya ve devamında Balkanlara kadar uzanan büyük bir coğrafyada varlık göstermiştir. Türk müziğinin ve edebiyatının birincil kaynakları olan âşıklar, Türklerin XI. yüzyıl itibarıyla İslâmiyet'i kabul etmesiyle birlikte Anadolu'da bu geleneğin yerleşmesine ve yeşermesine vesile olmuşlardır. Anadolu'da; Doğu Anadolu ve

İç Anadolu'da daha yoğun bir şekilde varlık gösteren âşıklık geleneği mevcut durumda eskiye göre değişen dönüşen şartlara karşı mukavemet göstermeye çalışmaktadır. Âşık tarzı şiir geleneğinin dinî yönünü Anadolu Alevi cemlerinde on iki hizmetten biri olarak âşıklar icra etmişlerdir. Horasan Erenleri ile ocak kurucuları/önderlerinin etkisinin büyük canlılık ile devam ettiği Ankara/Çubuk ve Çankırı/Şabanözü merkezli beş ocağın (Şah Kalender Veli Ocağı, Hacı Turabi Veli Ocağı, Cibali Sultan Ocağı, Hacı Muradi Veli Ocağı, Mehmed Abdal Ocağı) etkin olduğu alanda ocaklar temelinde zengin bir edebiyat ve cem âşıklığı/zâkiriği şekillenmiştir.

Fotoğraf 1. Alevi müziği icra görüntüsü (Armağan Coşkun kişisel arşiv)

Fotoğraf 2. Alevi müziği icra görüntüsü (Armağan Coşkun kişisel arşiv)

Türk din müziğinde Alevi-Bektaşî geleneğinin dolayısıyla cem âşık/zâkîrlığının önemli bir yeri vardır. Bu alanın gelişimi, alana katkı sunan kişilerin çalışmalarının disiplinlerarası ve çok yönlü incelenmesi ile mümkün olabilir.

Alevi müziğinde Âşık Seyyid Süleyman ve katkılarına yönelik yapılacak olan çalışma, Çubuk/Şabanözü merkezli incelemeler ile alanın gelişimini destekleyecektir.

Fotoğraf 3a. Ankara ili Çubuk ilçesi görünümü (Web 1)

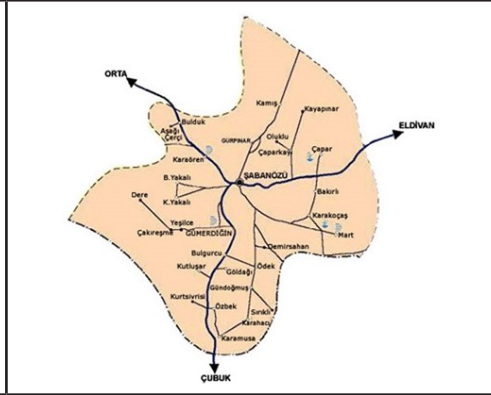
Fotoğraf 3b. Çubuk ilçesi ve köyleri haritası (Web 2)

1950'li yıllar itibariyle beş ocağın etkin olduğu bahsi geçen köylerden kente göçler başlamış olup 1990'lı yıllar itibariyle de ocaklar kapılarını araştırmacılara açmışlardır. Beş ocağın etkin olduğu alan ile 1995 yılında tanışıp bugüne kadar alanda birçok saha çalışması (1995, 1998, 2001, 2007, 2012, 2016, 2021 yıllarında) tarafımdan yapılmıştır. Göç, kentleşme, sanayileşme, teknolojileşme vb. birçok unsura karşın ocaklar kendi kültürlerini koruma çabası içindedirler. Bu bağlamda bin yıllık gelişen bir düşünce geleneğini yaşatma ve aktarma noktasında mensubu olduğu sosyo-kültürel çevrenin birikimlerini temsil eden ve günümüze aktaran Âşık Seyyid

Süleyman büyük önem arz etmektedir. Âşık Seyyid Süleyman'ın şiirleri ve müziği Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi-Bektaşî kültürü ve Türk din müziği açısından önemlidir. Âşıklık geleneğinin kentleşme sürecinde gittikçe yerini ve önemini yitirdiği günümüzde Âşık Seyyid Süleyman gibi bu geleneğe büyük bir katkı sunmuş olan önemli bir âşığı kayıt altına almak önemlidir. Bu bağlamda önce konuya zemin hazırlama noktasında Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alandaki edebiyat ve cem âşıklığı/zâkirliği ele alındıktan sonra Âşık Seyyid Süleyman'ın hayatı ile eserleri ezgisel, tematik ve edebî kuruluş bakımından incelenecektir.

Fotoğraf 4a. Çankırı ili Şabanözü ilçesi görünümü (Web 3)

Fotoğraf 4b. Şabanözü ilçesi ve köyleri haritası (Web 4)

Çubuk/Şabanözü Merkezli Alevi Ocaklarının Etkin Olduğu Alandaki Edebiyata Genel Bir Bakış

Horasan erenlerinin; Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinde, Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türk kültürünün oluşumunda büyük rol oynamaları hususu ortak kabul görmüş bir gerçektir. Bu daire içerisinde değerlendirdiğimiz Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocakları, önem arz etmekte olup ocakların etkin olduğu alanda Horasan erenlerinin dolayısıyla ocak kurucularının/önderlerinin etkisi bütün canlılığı ile devam etmektedir. Kurucularının adlarını taşıyan Çubuk/Şabanözü merkezli ocakları "El ele el Hakk'a" ilkesi çerçevesinde hiyerarşik eksende olup "pir, mürşit, rehber" ilişkisi

içinde birbirlerine bağlıdır. Ocaklar (Ankara/Çubuk - Çankırı/Şabanözü merkezli ocaklar; Şah Kalender Veli Ocağı, Hacı Turabi Veli Ocağı, Cibali Sultan Ocağı, Hacı Muradi Veli Ocağı, Mehmed Abdal Ocağı); Kırıkkale'deki Hasan Dede Ocağı'na bağlı olmalarının yanı sıra Hasan Dede, Şücaattin Veli'ye, Şücaattin Veli de Kütb-ül Aktab kabûl edilen Hacı Bektaş Veli'ye bağlıdır (Arslanoğlu 1999: 61-72; Kökel ve Ersal 2008:13-55; Coşkun 2017: 43-44).

Fotoğraf 5. Hacı Turabi Veli Türbesi; Şabanözü ilçesi Mart Köyü (Armağan Coşkun kişisel arşivi)

Fotoğraf 6. Şah Kalender Veli Türbesi; Çubuk ilçesi Sele Köyü (Armağan Coşkun kişisel arşivi)

Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alanda zengin bir edebiyat ve cem âşıklığı/zâkirligi oluşmuştur. Bu oluşum temelinde Horasan erenleri ile ocak kurucularının etkisinin paralelinde âşıkların anlaşılır, arı, duru dil kullanımı yer almaktadır. Ocakların etkin olduğu alanda 19. yy itibariyle eser veren bazı âşıkları şu şekilde sıralamak mümkündür: Sabri Baba, Mefhari, Rindî, Zahmî, Kalecikli Mir'atî, Sadık, Vehhaç, Seyyid Süleyman, İsmail Günahkar (İsmail Edna), Hayri, Ali Kadri, Ali Tombakoğlu, Ali Ulvi Baba, Ali Rıza Karsavuranoğlu, Müslüm Dalkılıç, Ali Aslan Karsavuranoğlu, Muzaffer Çolakoğlu, Murat Uygur, Aşur Uygur, Battal Dalkılıç, Ali Koç, Hüseyin Çufadar, Yakup Akdoğan, Süleyman Ahi, Hüseyin Kesen (Coşkun 2017: 45).

Sekiz yüz yılı aşan bir süre içinde önemli bir sosyal örgütlenmenin yarattığı bir kültür ve inanç yapısının birikimlerini taşıyan âşıkların şiirleri ve ezgileri Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi/Bektaşî kültürü açısından büyük önem taşımaktadır. Mevcut durumda beş ocağın etkin olduğu alandaki cem âşık/zâkirlerinin eserlerini genel olarak edebi kuruluş bakımından incelediğimizde; âşıkların içinde yaşadığı ve geçmişten gelen kültürel mirastan beslendikleri, şiirlerinde bireysel duygularını ifade ederken bile inanç ortamlarından etkilendikleri görülmektedir. Alandaki âşık/zâkirlerin şiirleri tematik olarak ele alındığında; Alevi - Bektaşî öğretisi çerçevesinde Allah, Muhammed, Ali, Ehl-i Beyt, Oniki İmamlar, Kerbela olgusu, kendi ocaklarını şiirlerinde işlemenin paralelinde hiciv tarzında ve kendi sosyal çevreleri ile ilgili dinî olmayan konulara da yer verildiği görülmüştür. Genel olarak şiirleri 8'li ve 11'li hece kalıpları ile düz koşma, 6+5, 4+4 duraklı dizelerden oluşan dörtlülüklerdir. Uyak dizilişi aab/cccb/dddb ya da abab/cccb/dddb biçiminde olup dize sonlarındaki ses uyumları yarım ya da tam uyak oluşturan sözcüklerden seçilmiş olup uyak oluşturan sözcüklerin paralelinde redif de kullanılmıştır. Alanın âşık/zâkirleri sözcük seçiminin temelinde Alevi - Bektaşî inancının kutsalları noktasında; Muhammed, Ali Ehl-i Beyt, Hacı Bektaş Veli, Oniki İmamlar,

Kerbela, İrfan Meclisi, Kırklar Meclisi, ayn-ı cem, elest günü, zikir, mihman, ikrar, bâde, erkân vb. kişi ve kavramlara yer vermişlerdir. Beş ocağın etkin olduğu alanda uzun yıllardır âşık/zâkirlik yapan ve yöre için önemli bir usta olan Âşık Aşur Uygur'un şiirini alanın edebiyat yönüne ışık tutması açısından burada paylaşmak uygundur. Beş ocağın etkin olduğu alan; 16. yüzyıl Kalender İsyanı, Şah Abbas döneminde İran'da Erdebil'de şahseven örgütlenmelerinde ve 18. yüzyıl Dedemoğlu isyanı sırasında Malatya, Tunceli ve Maraş yöresinden göç almıştır. Kültürel ve sosyal yapı noktasında birbirleriyle benzerlik gösterdikleri için kaynaşmışlardır. Âşık Aşur Uygur'dan verilen şiir örneğinde bu birliklilik işlenmiştir:

Gönül erenleri ziyaret eyle,
Daima engin ol, yüksekten uçma,
Fırsat eldeyken yükünü tayla,
Daha ne tükenince azıksız geçme.

Bir ziyaret eyle Hacı Bayram'ı
Hüseyin Gaziden eyle seyranı,
Cücüğe var da gör Kuzukıran'ı,
Çal dedeye yüzünü sürmeden geçme.

Cemal dedemden içesin doluyu,
İn Sele'de gör kalender Veli'yi,
Sür yüzünü sever isen Ali'yi,
Seyid Süleyman'ı görmeden geçme.

Eskişehir'dedir Seyid Battal,
Sultan Sücâattine bir tecelli kıl,
Doğanlar köyünde Mehemed Abdal,
Pirin divanına durmadan geçme.

Çaputlu yatıyor yolun üstünde,
Yahya dedem Kızıl deli destinde,
San kıza uğra belin üstünde,
Hacı Turabi'ye kanmadan geçme.

San İsmail yanına yatıyor yanlarda,
Her derdin dermanı vardır onlarda,
Sözümü tutarsan beni dinlerdi,
Hacı Muradı'yı görmeden geçme.

Paşa Sultanın kuzulan meleşiir,
Çağırınca Cabbar baba ulaşır,
Şih Şaban'ı gören gözler kamaşır,
Haydar Sultan'a kanmadan geçme.

Var ziyaret eyle ulu dedeyi,
Hasan dedemden içesin badeyi,
Cümle evliyaya verir gıdayı,
Hacı Bektaş Veli'ye kanmadan geçme.

Birlikte dolaştık hep erenleri,
Seksen bin erleri doksan bin piri,
Aşur der yarlığa cenabil bari
Olura olmaza sırrını açma.

(Coşkun 2009: 194 - 195).

Çubuk/Şabanözü Merkezli Alevi Ocaklarının Etkin Olduğu Alandaki Cem Âşıklığı/Zâkirliğine Genel Bir Bakış

Bağlı olduğu ocağın, yörenin sosyo-kültürel yapısı, halk kültürü geleneği içinde sözlü kültür ortamında yetişip, tasavvuf kültürünü ocaklar, cemler ve Hacı Bektaş Veli'den alıp, âşık tarzı şiir geleneğinin dinî yönünü Anadolu Alevi cemlerinde on iki hizmetten biri olarak icra eden, bir erkândan diğer bir erkâna geçişi sağlayan, hizmetlere uygun usta malı deyişler/nefesler ve kendi deyiş/nefeslerini söyleyerek cemin akışını sağlayan kişiye cem âşığı/zâkiri denir (Coşkun 2017:5). Beş ocağın etkin olduğu alanda cem âşık/zâkirliği özgünlüğünü büyük oranda korumaktadır. Alanda zâkir postunun pîri olarak İmam Hasan kabul edilmekte olup âşık ve zâkir terimlerinin yanı sıra âşık baba kullanımı da tercih görmektedir.

Beş ocağın etkin olduğu alandaki cem âşık/zâkirlerinin yetişmesinde klâsik anlamdaki âşıklık geleneği uygulamaları kısmen yer almaktadır. Cemde posta oturup cem âşıklığı/zâkirliği yapabilmesi için âşık/zâkir adayının öncelikle evli ve musahipli olması gerekmektedir. Uzun bir zaman diliminde yetişen âşık/zâkirlerin posta oturmadan önce halaka dışında iken muhabbet ile naz-niyaz hizmetindeki muhabbetlerde icralarını yapabilmektedirler. İkrar vererek ceme giren âşık/zâkir adayının saz çalması çok önemlidir. Usta-çırak ilişkisi içinde uzun bir yetişme süresi sonucunda evli ve musahipli olan âşık/zâkir posta otururken kurban kesmektedir. Beş ocağın etkin olduğu alanda âşıklık geleneğindeki "rüya, bâde, pîr" anlayışına inanılmakta ancak dile getirilmemektedir.

Tablo 1. Beş ocağa bağlı alandaki âşıkların yetişme süreci (Coşkun, 2017)

Âşıkların Yetişme Süreci	Açıklama
Birinci Evre	Halaka dışındaki evre (posta oturmadan önce çıraklık evresi)
İkinci Evre	Halakadaki evre (posta oturmaya hak kazandıktan sonraki evre)

Ocakların etkin olduğu alanın cem âşık/zâkirlerinin icra ortamları tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ocakların etkin olduğu alandaki cem âşık/zâkirlerinin icra ortamları (Coşkun, 2017)

Dinî erkânda / Cemlerdeki İcraları	Dinî erkandışı / Cemdişi İcraları
<ul style="list-style-type: none">➤ Abdal Musa Kurbanı Cemi➤ Dar Kurbanı Cemi➤ Mûsahip Kurbanı Cemi➤ Gençler Kurbanı / Kızlar Kurbanı Cemi➤ Yıl Kurbanı Cemi➤ Koldan Kopan / Canbaş Lokması Cemi➤ Düşkün Kurbanı Cemi➤ Kızıldeli Kurbanı (Seyyid Ali Sultan) Cemi	<ul style="list-style-type: none">➤ Muhabbetler➤ İkrar Alma Kurbanı➤ Aşure ve Aşure Kurbanı

Bu bağlamda ocakların etkin olduğu alanın bölümleri Abdal Musa Kurbanı Cemi örneği cem âşık/zâkirlerinin cemdeki hizmet ile tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Cemde âşık/zâkirlerin hizmet bölümlerinin Abdal Musa Kurbanı Cemi örneği ile ritüelik yapının açıklanması¹ (Coşkun, 2017)

Âşık/zâkirin kurban hizmetinin hakkını vermesi
Âşık/zâkirin karakazan hizmetinin hakkını vermesi
Âşık/zâkirin delil hizmetinin hakkını vermesi
Âşık/zâkirin erkân/seccade hizmetinin hakkını vermesi (Abdal Musa Kurbanı ceminde, Dar Kurbanı ceminde, Musahip Kurbanı ceminde)
Âşık/zâkirin naz niyaz hizmetinin hakkını vermesi
Âşık/zâkirin yürek hizmetinin hakkını vermesi
Âşık/zâkirin Miraçlama, Kırklar Semahı, Tevhid, Turnalar Semahı ve Kerbela Semahını okuması
Âşık/zâkirin sakka suyu hizmetinin hakkını vermesi

Alanın cem âşık/zâkirleri cemin naz-niyaz bölümlerinde kendi eserlerini okuyabilmenin paralelinde dinî erkân dışında da icra yapabilmekte ve bu icraları dinî erkânda yer alan icralarından farklı olmayıp eğlendirme amacı taşımamaktadır. Dinî erkânda dışı icralarında oldukça kurallı olan âşık/zâkirler duvaz-ı imam ve semah okuma noktasında dikkatli hareket ederek yol ile ilgili deyişleri icra etmeye özen göstermektedirler. Âşık/zâkirlerin zorunlu olmayan/serbest icraları

kendi deyişlerini okudukları cemden önceki muhabbet ve cemdeki naz-niyaz bölümlerinin olmasının yanı sıra temel tören niteliğinde olan cemlerdeki icraları ise zorunlu ve serbest olmayan icra özelliğini ihtiva etmektedir (Tablo 4).

¹ Belirli bir sıra ile verilmiştir.

Tablo 4. Ocakların etkin oldukları alandaki cem âşık/zâkirlerinin icrâ şekilleri (Coşkun, 2017)

İcrâ Şekilleri	Açıklama
Zorunlu Olmayan / Serbest İcrâ	Âşık/zâkirlerin zorunlu olmayan / serbest icra ortamı, cemden önceki muhabbet ve cemdeki naz-niyaz bölümleridir.
Zorunlu olan / Serbest olmayan İcrâ	Âşık/zâkirlerin zorunlu olan / serbest olmayan icra ortamı cemin içindeki bir hizmetten diğer hizmete geçişi sağladıkları bölümler

Tablo 5. Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alandaki cem âşık/zâkirlerinin sınıflandırılması (Coşkun, 2017)

Sınıflandırma Unsuru	Açıklama	Örnekler
Kelâmların (deyiş/nefes) eşlik sazı ²	Alanda bağlama ve divan sazının eşliği tespit edilmiştir.	Âşık Süleyman İmamoğlu divan sazı; Âşık Battal Dalkılıç, Âşık Muzaffer Çolakoğlu, Âşık Hüseyin Çufadar bağlama kullananlar arasındadır.
Ocazkâde olan âşıklar ve ocazkâde olmayan âşıklar	Ocazkâde olmak âşıklık için bir şart olmamakla birlikte alanda ocazkâde olan âşıklar da sayıca fazladır.	Ocazkâde olan âşık örnekleri: Âşık Seyyid Süleyman, Âşık Battal Dalkılıç, Âşık Müslüm Dalkılıç, Âşık Yakup Akdoğan. Ocazkâde olmayan âşık örnekleri: Âşık Hüseyin Kesen, Âşık Hüseyin Çufadar.
Saz icrâları olan âşıklar ve saz icrâları olmayan âşıklar	Alanda herhangi bir enstrüman çalmayan âşıklar da tespit edilmiş olup bu âşıklara “yardımcı âşık” adı verilmektedir.	Saz icrâları olan âşıklar arasında Âşık Aşur Uygur, Âşık Muzaffer Çolakoğlu, Âşık Battal Dalkılıç yer almaktadır.
Ustamalı söyleyen kendi eserleri olmayan âşıklar ve usta malı söylemenin yanı sıra kendi eserleri olan âşıklar	Alandaki bu tasnifin paralelinde temelde âşık/zâkirin usta malı söylemesi önemlidir.	Âşık Muzaffer Çolakoğlu, Âşık Hüseyin Çufadar ustamalı söyleyen ve kendi eserleri olmayan âşık/zâkir örnekleridir. Âşık Süleyman İmamoğlu, Âşık Battal Dalkılıç ustamalının yanı sıra kendi eserleri olan âşık/zâkir örnekleridir.

Ocakların etkin olduğu alandaki cem âşık/zâkirleri, temel tören niteliği taşıyan cemlerde icra ve repertuar seçimi bağlamında oldukça disiplinli ve titiz davranmaktadır; buna karşılık âşık/zâkirler, cem dışındaki icra ve repertuar seçiminde kısmen daha rahattır.

Alanın cem âşık/zâkir repertuarında Yedi Ulu Ozan ve özellikle Şah Hatayı çok

önemli bir yer tutmaktadır. Hizmetler yürütülürken Şah Hatayı merkeze alınmakta

² Eşlik sazı, alan çalışması verileri doğrultusunda mevcut durumda divan ve bağlama çalınmasının yanı sıra eski dönemlerde curadan büyük üç telli sazların çalındığı ancak şelpe tekniğinin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bunun paralelinde 1980 yılına kadar beş ocağın etkin olduğu alanda keman kullanılmıştır. Keman kullanımı tespiti Kökel ile Ersal'ın (2008: 13 -55) “Çankırı ili Alevi Köyleri Hakkında” başlıklı çalışmalarında da yer almaktadır.

olup hizmetler Hatayi'nin deyiş/nefesleri ile mühürlenmekte ayrıca eserlerin son dörtlüğüne de "Hatayi" adı verilmektedir (Coşkun 2009:157). Repertuvar akışında Şah Hatayi'nin devamında ocaklarda yetişmiş ve yörenin âşık/zâkirliğine damga vurmuş olan Âşık Seyyid Süleyman gelmektedir. Âşık/zâkirler "Yedi Ulu Ozan" içinde yer alan Şah Hatayi'nin dışında Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, ocak kurucusu Mehmed Abdal, Seyyid Süleyman, Sefil Ali, Sadık, Günahkâr ve kendi eserlerinden oluşan bir akışı takip etmektedirler. Repertuvar düzeni içinde üç duvaz-ı imamın bir bütün halinde okunması, zikredilmesi gereken önemli bir unsurdur.

Orta Anadolu'da teşekkül etmiş olan güçlü âşık tarzı şiir ve müzik geleneğinin, beş ocağın etkin olduğu alandaki cem âşık/zâkirliğini büyük ölçüde etkilemiştir. Alandaki geleneksel cem âşık/zâkir repertuarı; deyiş/nefes (yörede kelâm denilmektedir), semah, miraçlama, tevhid, duvaz-ı imam, mersiye ve sefalama gibi müzikal anlatım biçimlerinden oluşmaktadır; müzikal anlatım biçimlerindeki ağız, üslûp ve tavır unsurları beş ocağın etkin olduğu alanın karakteristik müzik yönünü ortaya çıkarmaktadır. Alandaki müzikal anlatım biçimlerinden duvaz-ı imamlar çok özel bir yerde durmakta olup Anadolu Aleviliği içerisinde beş ocağın etkin olduğu alanın duvaz-ı imamları hacimsel manada çokluk göstermektedir. Ocakların etkin olduğu alanda okunan üç duvaz-ı imam ya da sonuncusu Hatayi'den seçilmektedir.

Ceme sade ve temiz günlük kıyafetleri ile gelen âşık/zâkirler şapka takmakta ve kemerbestlerini bağlamaktadırlar. Alanda âşık/zâkirlerin sazıyla (bağlama) ayağa kalktığı zaman dilimi kurbanın işaret verdiği andır ve bu noktada yörede kurbanın kabul olduğuna ve Hakk'a ulaştığına inanılmaktadır.

Tüm Anadolu Aleviliğinde olduğu gibi bağlamaya Telli Kur'an denmekte olup ele alınırken ve bırakılırken niyaz edilmektedir. Alanda âşığın seçimine göre bağlama ya da divan çalınmaktadır.

Araştırmanın problemi

Bu araştırmada; Türk din müziği içerisinde önemli bir yer teşkil eden cem âşık/zâkirliğinin Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının hâkim olduğu alan noktasında yörenin öncüsü Âşık Seyyid Süleyman'ın ve katkılarının disiplinlerarası ve çok yönlü incelenmesi hedeflenmiştir. Göç, kentleşme, teknolojik gelişme, popüler kültür vb. birçok unsur karşısında cem âşık/zâkirliği de yerini ve önemini yitirme konusunda nasibini almaktadır. Bin yıllık gelişen bir düşünce geleneğini yaşatma ve aktarma noktasında mensubu olduğu sosyo-kültürel çevrenin birikimlerini temsil eden ve günümüze aktaran Âşık Seyyid Süleyman'ın bu bağlamda incelenmesi zaruridir. Buradan hareketle araştırmanın temel problemi;

- Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alan bağlamında Âşık Seyyid Süleyman'ın disiplinlerarasılık ve çok yönlülük açısından Türk din müziğine katkısı nasıldır?

Araştırmanın alt problemleri ise;

- **Alt problem 1.** Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alandaki edebi çerçeve nasıl şekillenmiştir?
- **Alt problem 2.** Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alandaki cem âşık/zâkirliği uygulaması nasıl şekillenmiştir?
- **Alt problem 3.** Beş ocağın etkin olduğu alanın öncü cem âşık/zâkiri Âşık Seyyid Süleyman'ın hayatının müziğe katkıları ekseninde incelenmesi nasıldır?
- **Alt problem 4.** Âşık Seyyid Süleyman'ın eserlerinin ezgisel kuruluş bakımından incelenmesi nasıldır?
- **Alt problem 5.** Âşık Seyyid Süleyman'ın eserlerinin tematik ve edebi kuruluş bakımından incelenmesi nasıldır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma; Türk din müziğinde önemli bir figür olan Âşık Seyyid Süleyman'ın eserlerinin edebi ve ezgisel kuruluş analizinin yapılmasında hayatı ile döneminin tarihi kayıtlarının incelenmesi açısından tarihsel araştırma, Alevi-Bektaşî müzik kültürünün kodlarının ortaya çıkarılması açısından etnografik karakterde bir araştırmadır. Ayrıca araştırma Âşık Seyyid Süleyman'ın Türk din müziğine katkılarının yaşayan öğelerinin betimlenmesi için belirlenen yörelerdeki kaynak kişilerle görüşmelerin yapılması açısından durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma, çoklu nitel araştırma tekniklerinin kullanımı ile ilgili müzik folkloru yapısının çözümlenmesini amaçlamıştır.

Dokümanlar

Araştırmada verilerin toplanması için Türk halk bilimi, Türk halk edebiyatı, Türk halk müziği, Türk din müziği alanlarına dair birçok yazılı kaynak incelenmiştir. Bu kaynakların belirlenmesi ve seçiminde beş ocağın etkin olduğu alana özgü yöresel ve müzik bağlamı kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

Görüşme

Araştırmada alandaki Alevi-Bektaşî müziği ile ilgili müzikal incelemenin yapılması için o bölgede ve ocaklara devam eden dokuz kişi seçilmiştir. Bu kişilerin seçilmesinde, araştırmaya katılımında ve katkı sunmada gönüllü olmaları, usta âşık (post âşığı) olmasının yanı sıra ritüelik müzik uygulamalarında aktif olma kriterleri getirilmiştir. Bu katılımcılar (âşık/zâkirler) aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Kaynak kişilerin görüşleri çalışmada verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcılara ilişkin bilgiler ve kodları

Katılımcı ³	Ocak	Köy	Doğum Tarihi	Görüşme Tarihi	Kod
Âşık Süleyman İmamoğlu	Hacı Muradi Veli Ocağı	Şabanözü ilçesi Kutluşar köyü	1933	5.6.2010 09.12.2016 18.4.1998	K1
Âşık Aşur Uygur	Mehemmed Abdal Ocağı	Şabanözü ilçesi Çapar Köyü	1941	27.06.2009 27.7.2009 23.08.2009 5.6.2010 09.12.2016 12.12.2022	K2
Âşık Muzaffer Çolakoglu	Hacı Muradi Veli Ocağı	Şabanözü ilçesi Bulgurcu Köyü	1942	9.12.2016 5.6.2010 10.11.2010 15.9.2010 15.11.2010	K3
Âşık Battal Dalkılıç	Cibali Sultan Ocağı	Çubuk ilçesi Şusuz (Yeni-köy)	1948	5.6.2010 10.11.2010 15.11.2010 9.12.2016	
Âşık Hüseyin Çufadar	Cibali Sultan Ocağı	Çubuk ilçesi Dağkalfat Köyü	1952	5.6.2010 10.11.2010 15.11.2010 9.12.2016 15.07.2017 15.9.2017	K5

Âşık Yakup Akdoğan	Cibali Sultan Ocağı	Çubuk ilçesi Yukarı Emirler köyü	1954	9.12.2016 16.9.2017 12.12.2022	K6
Âşık Süleyman Ahi	Cibali Sultan Ocağı	Çubuk ilçesi Dağkalfat Köyü	1955	5.6.2010 10.11.2010 15.11.2010 9.12.2016 15.7.2017 15.9.2017	K7
Âşık Hüseyin Kesen	Şah Kalender Veli Ocağı	Çubuk ilçesi Ovacık Köyü	1962	5.6.2010 9.12.2016 15.9.2017	K8
Alper Çağlayan	Cibali Sultan Ocağı	Çubuk ilçesi Dağkalfat Köyü	1948	15.7.2017	K9

Bu kişilerin görüşlerinden alıntılar yapılarak kodlarla (K1, K2...) verilmiştir.

Gözlem

Araştırmada alandan kaydedilen cem ritüellerinin video kayıtları incelenmiş olup deşifre ve ezgilerin notaya dökümü yazar tarafından yapılmıştır.

Bulgular

Âşık Seyyid Süleyman'ın Hayatı; Eserlerine Ezgisel Analiz, Tematik ve Edebi Kuruluş Bakımından Yaklaşım

Beş ocağın etkin olduğu coğrafyada çok önemli bir yeri olan Âşık Seyyid Süleyman, Ankara/Çubuk'a bağlı eski adı Yeniköy olan Susuz köyünde 1857 (1274)'de doğmuştur. Annesinin adı Satı Ana (bir bilgiye göre Kezban)⁴, babasının adı Seyyid Abdullah'dır. Mütevazı bir yaşam sürmüş olan Âşık Seyyid Süleyman'ın yaşadığı dönemde değeri anlaşılamamıştır. Okuma yazma bilmeyen, ümmî olan Âşık Seyyid Süleyman'ın kelimelerinin⁵ yaşadığı dönemde kayıt altına alınmaması sebebiyle pek azı günümüze bu kadar gelmiştir⁶. 1893 (1310)'de bâde içen

³ Halk bilgisi yaratmalarını ilk defa yaratan, yeniden yaratıp nakleden, gerekli durumlarda bunların bütün veya ana özelliklerini aktarabilen ve de bunların derlemeciler tarafından yazılı, sözlü ve görsel olarak kaydedilmesi için sunumunu yapabilen kişilere "kaynak kişi" adı verilir (Ekici 2007: 50-51).

⁴ Çağlayan'ın (2018:13) verdiği bilgi bu doğrultudadır.

⁵ Yörede nefes, deyiş, şiir anlamında kullanılmaktadır.

⁶ (Onun şiirlerini/Dağkalfat köyünden olan ve babası Halil Sami Çağlayan'dan esinlenerek derleyen Alper

Âşık Seyyid Süleyman, yedi yıl gibi kısa bir sürede çok önemli eserler vermiştir. Âşık Seyyid Süleyman, ilk deyişini Hacı Bektaş Veli evlatlarından Ahmet Cemalettin Efendi evine gelince söylemiştir.

"Sefa geldin dost bağının bülbülü
Merhaba sevdiğim hâne sizindir.
Himmet et, açılısın ednânın dili
Merhaba sevdiğim hâne sizindir.

Dili açılan marifetini ortaya koyan Âşık Seyyid Süleyman, aynı yıl bu sevdaya düştüğü için kendisine deli dendiğini söyler;

"Tamam oldu dört duvarın temeli
Bundan sonra Hakk lokması yemeli
Sene bin üçyüz on tarih koymalı
Seyyid Süleyman'a deli dediler"
(Çağlayan 2018:13-14).

Âşık Seyyid Süleyman Ankara'nın Hacıdoğan mahallesinde bulunan İbadullah cami bitişiğindeki medresede bir süre tahsil görmüştür (Onay 1930:255).

Çorum'un Sarımbeyli köyünden Deli Boran ile Sefil Ali mahlasını kullanan Âşık Ali ile çağdaş olan Âşık Seyyid Süleyman karşılıklı deyiş söylemenin yanı sıra Hacı Bektaş'a

Çağlayan; Âşık Seyyid Süleyman'ın birinci kızı Zeynep Hatun'un oğlu Ârif Hikmet Dalkılıç Dede ile ikinci kızı Melek Hatun'un torunu Âşık Yakup Akdoğan'dan aldığı şiirler üzerinde "Cibâli Sultan Evlatlarından Seyyid Süleyman" başlıklı bir kitap çalışması oluşturmuştur) Çağlayan tarafından kaleme alınan çalışmanın ilk baskısı 1996 yılında, ikinci baskısı ise 2018 yılında yapılmıştır.

Cemalettin Efendi'yi ziyarete giderek ona deyiş okumuşlardır. Deli Boran sevda temalı bir şiir okumuştur. Bunun karşılığında Cemalettin Efendi "sen bunu Sarımbey köyünün kızlarına söyle" demiştir; Deli Boran'ın akabinde Âşık Ali ve devamında Âşık Seyyîd Süleyman'ın okuduğu deyişleri beğenerek onlara övgülerini sunmuştur (Çağlayan 2018:15).

Âşık Seyyîd Süleyman, sadece Deli Boran ve Âşık Ali ile çalıp söylemez, aynı zamanda Şabanözü Sarıkurt köylü Âşık Sadık ile birlikte çalıp söylemişlerdir (Çağlayan 2018: 15). Her iki âşık da şiirleri ile vatanları için millî birliği sağlamaya özen göstermişlerdir (Zengin 2003:229). Onay'ın (1930) aktardığına göre Âşık Seyyîd Süleyman'ın köyü Susuz'a Âşık Sadık'ın köyü Sarıkurt arasının yürüme mesafesi üç saattir ve bu mesafeyi birlikte kat ederek çalıp söylemişlerdir (s.255). Âşık Seyyîd Süleyman, Ankara/Çubuk/Şabanözü ve çevresini saran coğrafyadaki Alevi -Bektaşî geleneği içinde kudsiyeti kabul edilen bir simadır; mutlaka onun kelim, duvaz-ı imam ve güzellemeleri bilinir.

Âşık Seyyîd Süleyman Dağkalfat köyündeki ceme giderken yolda uyur, rüyada Kırklar Cemi'ne gittiğini görür. Ceme geç kalan Âşık Seyyîd Süleyman'a cemdeki dede geç kalması sebebiyle üzerine gidince şu deyişle cevap verir:

"Ustâzkün deyince kevn-i mekana
Kandil şak oldu, geldim o zaman
Sır söyleşince doksan bin kelâmı
Ustâzdansabâkım aldım o zaman"

(Çağlayan 2018:14-15).

Bu deyiş ile sırrını açıklamasının akabinde hastalanarak vefat eder (1317/1900). Âşık Seyyîd Süleyman 1317'de (1900) dünya değiştireceğini bir deyişinde aktarmıştır:

"Ârifler fehmeder dâr-ı fenâyı
Mü'minler al giysin, yaksın kınayı
Üç yüz on yedide seyret dünyayı
Mülkün sahibi var, kula ne minnet"

(Çağlayan 2018:15).

43 yaşında vefat eden Âşık Seyyîd Süleyman'ın mezarı Susuz köyünde olup türbe haline getirilmiştir (Çağlayan 2018:19).

Fotoğraf 7. Âşık Seyyid Süleyman'ın Mezarı; Çubuk ilçesi Susuz Köyü (Armağan Coşkun kişisel arşivi)

Âşık Seyyîd Süleyman'ın Eserlerinin Ezgisel Kuruluş Bakımından İncelenmesi

Güray (2019), dinî müzik örneklerinin önemine şu şekilde dikkat çekmiştir: XI. yüzyıl itibariyle Anadolu'nun "Türk ve İslam" kültürleriyle buluşma ve kaynaşma tarihinin kültürel bir şahidi olan Alevilik geleneğinde "insan - evren - Tanrı" tasavvurunu anlamak noktasında en önemli unsur "dinî müzik" örnekleridir (s.114). Bu bağlamda beş ocağın etkin olduğu alanda önem arzeden ve Âşık Seyyîd Süleyman'a ait temsili olarak seçilen eserler⁷ iki grupta ele alınarak ezgisel analiz bağlamında değerlendirilecektir. Birinci grupta yörenin en yaşlı usta âşığı Âşık Aşur Uygur'dan 12.12.2022 tarihinde yazar tarafından derlenen Âşık Seyyîd Süleyman'a ait eserlere, ikinci grupta ise yazar tarafından yayımlanan (Coşkun, 2017) "Anadolu Aleviliğinde Cem Âşıklığı/ Zâkirlığı Çubuk/Şabanözü Merkezli Alevi Ocaklarındaki Cem Âşıklığı/Zâkirlığı Örneği İle" başlıklı kitap çalışmasında yer alan beş esere yer verilecektir. Birinci grupta ele alınan eserler ve ezgisel kuruluş bilgileri tablo 7'de görüldüğü gibidir.

⁷ Bu noktada Âşık Seyyid Süleyman'a ait olup "Aydos", "Aslım paktır hiç kin yoktur özümde" örneğinde olduğu gibi TRT repertuarında yer alan ancak Âşık Seyyid Süleyman'ın ismine yer verilmeyen eserler de bilinmektedir.

Tablo 7. Muhip Canlar Arzulayıp Geldiniz (Sefalama) eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Çapar Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Âşık Aşur UYGUR	Derleme Tarihi: 12.12.2022
MUHİP CANLAR ARZULAYIP GELDİNİZ (SEFALAMA)	
 <p>Muhip can lar ar zey le yip ge l di ni z -saz- E ren ler cüm le den se fâ gel di ni z -saz- -saz- Hakk di ye rek hakk ce mi ne gi r di ni z -saz- E ren ler cüm le den se fâ gel di ni z</p>	<p>Muhip canlar arzleyip geldiniz Erenler cümleden sefâ geldiniz Hakk diyerek Hakk cemine girdiniz Erenler cümleden sefâ geldiniz</p> <p>Muhammed Ali'nin kurduğu yoldur Hatice Fatma'nın çektiği dardır Bir adım gelene bin sevap vardır Erenler cümleden sefâ geldiniz</p> <p>Min'evvel ervahtar var olup geldi Lâhmike Kavli'nde sır olup geldi Mü'min müslim muhip bir olup geldi Erenler cümleden sefâ geldiniz</p> <p>Allah birdir yaratıcıdır Vahîd Gerek müsahipli gerekse muhîb Şefaât kıla cümlemize Habîb Erenler cümleden sefâ geldiniz</p> <p>Şeriatten tarîkate gelenler Marifetten hâkikate erenler Süleyman'ın arzettiği yârenler Erenler cümleden sefâ geldiniz</p>

Eser serbest yapıda bir karakter sergilemektedir. Dizi ve dizi içindeki seyri belli olsa da ritmik ölçülendirme noktasında eşit bir değersel düzüm yapılamamaktadır. Âşık Aşur'un saz icrasında, eserin genel seyir özgünlüğü iştirilmektir. Kısa bir saz ifadesiyle, tüm deyişlerde olduğu gibi, bu eserde de asıl sözün ön planda olduğu vurgulanmaktadır. Her ne kadar esere “karar sesi-perdesi” üzerinde arenleme şeklinde giriş yapıyor olsa da devam eden ölçülerde deyişin seyir karakterini de ortaya koyan perdelerde dolaşmaktadır. Karar sesinden sonra “fa#-sol” perdelerinde dolaşım eserin güçlü ve asma kalış perdelerini ifade eden “mi ve re” perdelerinde ifadeyi güçlendirmektedir.

Vokal icrada gayet rahat bir okuyuş ve tiz karakter sergileyen [tenor] bir üslup hâkimdir. Eski cem ve muhabbet ortamlarında vokal icraya eşlik eden bağlamaların biri dede sazı-kısa saplı cura şeklinde- diğeri ise bağlama ve tambura sazının ortası bir form yapısına sahip sazlardan oluşmaktaydı. Genellikle bu ortamlarda saz çalan iki aşık, iki farklı forma sahip sazla icrada bulunmanın yanı sıra uzun saplı saza sahip olan aşıklar tenor ses sahasında icralarını gerçekleştirilmekteydi. İşte bu durumun aynısı bu icrada da açıkça görülmektedir.

Türk halk müziğinde “yahyalı kerem” olarak ifade ettiğimiz; Türk sanat müziğinde Uşşak ve Hüseyini makamlarına denk gelen

diziye sahip olan eserin devam eden motif ve cümlelerinde herhangi bir melodik geçiş [modülasyon] görülmemiştir. Değişim diğer kıtalarında da aynı ses örgüsü

içerisinde hareketi gözlemlenmiş ve inici seyir karakterinin aksi bir melodik seyir göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 8. Dost Gelip Haneye Mihmân Olunca (Sefalama) eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Çapar Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Âşık Aşur UYGUR	Derleme Tarihi: 12.12.2022
DOST GELİP HANEYE MİHMÂN OLUNCA (SEFALAMA)	
 <p>Dost ge lip ha ne ye mih man o lu n ca..... -saz- Du ma n ba şı myz dan kalk maz da ne y le r -saz- -saz- Bir can ku du ret ten il min a lı n ca..... do st Gü fe rin mey da na dok mez de ne y le r dok me z de ne y le r</p>	<p>Dost gelip hâneye mihmân olunca Duman başımızdan kalkmaz da neyler Bir can kudurettten ilmin alınca Güferin meydana dökmez de neyler?</p> <p>Kudurettten dersin alır okursa Bülbül olup gül dalında şakırsa Yetmiş üçün gürûhuna çıkarsa İmânın meydâna saçmaz da neyler?</p> <p>Üç sünnetten yedi farza erince Dört kapıdan kırk makâma girince Doksan bin kelâma hâfız olunca Kaynayıp kaynayıp coşmaz da neyler?</p> <p>Şimdi insan Hakk'ı görse bağlanmaz İblis igat etmiş imân eylemez İlm-i Ledün her yerlerde söylenmez İmân kanat vurup uçmaz da neyler?</p> <p>Süleyman'ım aradığım burası Sızladı şu sînemin yarası Vedduhâ Velleyl Amme sûresi Dostun tarîkına konmaz da neyler?</p>

Bir önceki sefalama örneği ile aynı özelliklere sahip olmakla birlikte farklılıklar şu şekildedir: Serbest yapıda olan eser çıkıcı ve inici özellik göstermektedir. Âşığın vokal icrada, larenks hançere bölgesinde bir “boğumlama” yaptığı görülmektedir ki bu

teknik Sivas/Çamşılı ağzı eser örneklerinde sıklıkla rastladığımız bir özelliktir.

Tablo 9. Her Bunalan Sana Tutar Yüzünü (Duvaz-ı imam) eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Çapar Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Âşık Aşur UYGUR	Derleme Tarihi: 12.12.2022
HER BUNALAN SANA TUTAR YÜZÜNÜ (DUVAZ-I İMAM)	
 <p>Her bu na lan sa na tu ta r yü zü nü Bu gü n im dat gü nü ge la man ye tiş Ka bu l ey le yaz def te re sö zü mü Hakk Mu ham med A li ge la man ye tiş Bir ha yır lı ka pı a ça r ya ra dan A yı r ma ka tar dan cem de n sı ra dan Yeri gö ğü ar şı kür şü va re den Ağ lat ma çeş mi mi si la man ye tiş</p>	<p>Her bunalan sana tutar yüzünü Hakk Muhammed Ali gel aman yetiş Kabûl eyle yaz deftere sözümü Bugün imdat günü el'aman yetiş</p> <p>Bir hayırlı kapı aç a Yaradan Ayırma katerden cemden sıradan Yeri göğü arşı kürşü var eden Ağlatma çeşmimi sil aman yetiş</p> <p>Katarladım aşk kervânın yederim On İk(i) İmâmın viridin ederim Sizden özge nazlı yâri niderim Şâh Hasan Hüseyin gel aman yetiş</p> <p>Zeynel Bâkır Cafer kıblegâhımız Mûsâ Kâzım, Rızâ pâdişâhımız Takî Nakî Askerî Mehdî râhımız Zâlîme bir kılıç çal aman yetiş</p> <p>Yaralar hicrândır dermâna bakar Şu Seyyîd Süleyman fermanâ bakar Nâr cemâlin misk-i amber gül kokar Hünkâr Hacı Bektaş Vel(i) aman yetiş</p>

Değiş, İç Anadolu'dan Orta Karadeniz ve Güney Doğuya inen bölgede yaygın olarak kullanılan yapıdan farklı özellikli bir kurban deyişi "İndim Koç Babayı Tavaf Eyledim" deyişinin ritmik örgüsüne benzese de âşık icrasında 7/8'lik bir ritmik ölçülendirmeye tabi olmaktadır. Ancak ölçü bitiş veya ritmik rahatlama hissiyatı çok belirgin değildir. Bu bölgelerde (Ankara, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Erzincan, Malatya vb.) 3+3+2+2=10/8'lik yapıda görülen eserlerden farklı olarak bir ritmik düzümüne sahip olan kurban deyişinde 2+3+3+2=10/8lik usul yapısı görülmektedir.

Birçok deyişte olduğu gibi bu eserde de müzikal yapıdan önce söz unsuru gelmekte ve sürekli her kıtada bahsedildiği gibi inanç ile ilgili verilerin aktarımı yapılmaktadır. Ostinato tarz olarak ifade ettiğimiz ısrarcı melodinin sürekli tekrarı ile şiirin dörtlükleri

didaktik bir şekilde yerleştirilmektedir. Fakat vokal icradaki üslup deyişin büyük bir kısmında "resitatif okuyuş" şeklinde ilerlemektedir.

Değiş melodik bağlamda toplam dört beş sesin olduğu bir aralıkta seyretmektedir. Dizi/makam ölçütlerinde baktığımızda: bozlak dizisi diye ifade edilen (Türk sanat müziğinde kürdi makamı) dizi sesleri üzerinde dolaştıktan sonra; si-b2 perdesini kullanarak bir modülasyon gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla eser bozlak dizisinden yahyalı kerem dizisine [uşşak veya hüseyini makamı] bir geçiş yapmaktadır. Ancak bu modülasyon iki ölçü sürmekte üçüncü ölçüden sonra si b2 perdesi tekrar si b perdesine doğru değişkenlik göstermektedir. Hatta burada âşık, si b2 perdesini si b perdesine küçük "glissando" hareketleri ile yumuşak bir geçiş sağlamaktadır.

Değişin sonunda âşık, semah türü eserlerin sonunda bulunan “dualama” ile değiş sonlandırır. “Dualama” her ne kadar dedenin semah dönenlere, âşık-zâkir veya hizmet

ehline sunduğu bir hak teslimiyeti olsa da aynı zamanda melodik yapının bitiş hissiyatını da güçlendiren bir vurgudur.

Tablo 10. Bismillâh Bir Nokta Amel Kapısı (Duvaz-ı imam) eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Çapar Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Âşık Aşur UYGUR	Derleme Tarihi: 12.12.2022
BİSMİLLÂH BİR NOKTA AMEL KAPISI (DUVAZ-I İMAM)	
 <p>Bis mil lah bir nok ta a me l ka pi si İ ti kat şa rı na va ra lım dil ber Kul li eş ya mev cut ol du he pi si Bir ka mil mür şî de va ra lım dil ber El ham dü lîl la hi nok ta ca ro lan A men tü kum be tü kub be va ro lan U za k gi dîp ser se ri ye yo rul man Mu ha m me da li ye va ra lım dil ber</p>	<p>Bismillâh bir nokta amel kapısı İtikat şârına girelim dilber Küllî eşya mevcut oldu hepisi Bir kâmil mürşide varalım dilber Elham düllillâhi nokta câr olan Amentû kümbet ü kubbe var olan Uzak gidip serseriye yorulman Muhammed Ali'ye varalım dilber Rabbi'l âlemîn kurdu divânı Errahmanirrahîm sever seveni Şâh Hasan Hüseyin huplar civânı Şâh Zeynel Abâ'ya varalım dilber Mâlîki yevmiddîn kadim dînimiz Kerbelâ çölünde akar kanımız Muhammed Bâkır'a döndük yönümüz Câfer-i Sâdık'a varalım dilber İyyeke nâbüdü Mûsâ-i Kâzım Ve iyyake nestain pîre niyâzım Şâh İmâm Rızâ'dır şâhım şâhbâzım Ayn-el hakîkate erelim dilber İhdinas sırat-el mustakîm gerek Sıratellezîne çak oldu yürek Şâh Takî ve Nakî dünyaya direk Bir dem divânına duralım dilber En'ante aleyhim oldu bahâne Hasan Al'Askerî geldi bu âne Gayril mağdubi Mehdî cihâne Dostun cemalini görelim dilber Veleddâllîn hatim karar kılındı İncil Zebûr Tevrât taksim olundu Kur'ân Muhammed'e vahîy gelindi Bağlanıp ikrara, duralım dilber Seyyîd Süleyman'ım sığındık billâh Fevk-i Yedullâh'ı halk etti Allâh Ve mâ erselnâke hasbeten lillâh İrahmet bahrine girelim dilber</p>

Eser üçüncü sıradaki deyiş ile aynı özellikte olup ısrarcı ve tek cümlelik olmayan melodik yapıya sahip olması açısından farklılık

göstermektedir. Yörede aynı ezgi ile söylenen duvaz-ı imamlar bağlamında âşıklarda varyant algısına sıklıkla rastlanabilir.

Tablo 11. Sen Efendim Gariplerin Halini eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Çapar Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Âşık Aşur UYGUR	Derleme Tarihi: 12.12.2022
SEN EFENDİM GARİPLERİN HALİNİ	
 <p>Se ne fen dim ga ri p le rin ha li ni Gör Muham med Mus ta fa ni na ş kı na Ara dan kal dı ra lı m gü man ya yı nı Gel Muham med Mus ta fa ni na ş kı na</p>	<p>Sen efendim gariplerin hâlini Gör Muhammed Mustafa'nın aşkına Aradan kaldıralım gümân yayını Gel Muhammed Mustafa'nın aşkına Doğrudan doğrudur erenler râhı Şah-ı Merdân Ali Cümleye sâki Nûş edip mest olan bulmaz mı Hakk'ı Kan Muhammed Mustafa'nın aşkına İhlâs ile pîrden dâmen tutanlar Pir önünde canı cana katanlar Hakk deyip de bir lisandan ötenler Dil Muhammed Mustafa'nın aşkına Sekiz uçmak kapıları açılır Şarâbân tahûra Kevser içilir Mü'mine ırâhmet burda saçılır Bol Muhammed Mustafa'nın aşkına Makâm-ı Kırklar'dan gelirsin beri Orada oturur Huplar Serveri Nâr-ı cehennemden kurtarır seni Kâr Muhammed Mustafa'nın aşkına Seyyid Süleyman'ım sır Ali sırrı İşit bu sözümü gel beri beri Burda baş verenler kurtarır seri Ver Muhammed Mustafa'nın aşkına</p>

“Gel Efendim Gariplerin Meyini” adlı deyişin dizisi Türk halk müziğinde yahyalı kerem; Türk sanat müziğinde uşşak veya hüseyini makamı olarak ifade ettiğimiz dizi içerisinde seyretmektedir. Toplam bir oktava yakın bir ses örgüsüne sahiptir. Karar sesi la perdesi olarak düşünüldüğünde donanımında si b2 ve değişken olarak fa #3 sesleri vardır. Seyir karakteri inici bir yapıdadır.

Derlenen ses kaydından eser dinlenildiğinde, ilk söze girişte saz melodisinin son iki cümlesinin tekrar edilmesi gerekliliği veya hissiyatı oluşmaktadır. Âşık, saz icrasından çok sözel ifadeye yer vererek direkt eserin

vokal icra kısmına giriş yapmıştır. Vokal icranın kullanımında orta sert ve yumuşak bir hançere özelliği görülmektedir. Yöresel ağız özelliği çerçevesinde hançereye yansıyan vokal üsluplar da yer almaktadır. Bunların en başında vibrato ve çarpımlar gelmektedir.

Âşıkların genelde yaptıkları hece bölümlenmesi bu eserde de mevcuttur. Âşık “Kar Muhammed Mustafa'nın Aşkına” cümlesinde Musta-fanın şeklinde nefes alınarak gövde kelimeyi bölerek okumaktadır. Ayrıca deyişlerin en nemli özelliği olan öğretici ve inançsal verilerin aktarımı bu deyişte çok belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

Tablo 12. Hakk Âdeme Nâzil Oldu, Âdeme İndi Kitap eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Çapar Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Âşık Aşur UYGUR	Derleme Tarihi: 12.12.2022
HAKK ÂDEME NÂZİL OLDU, ÂDEME İNDİ KİTAP	
	
 <p>Hakkâ deme na zi lol du â de me in di ki tap Gö râ demde ne lervar ba kâ deme â de me</p>	
 <p>Ba kâ de me â de me ba kâ de me â de me</p>	
<p>Hakk ademe nazil oldu ademe indi kitap Gör ademde neler var bak ademe ademe Ademe şerifim dedi İblis'e oldu hicap Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Aşıkların gevheri kandır doldurur bu alemde Döker malını mülkünü sormazlar özge halin Asası ejderha oldu söyler Musa-i Kerim Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Gerçeklerin aslı paktır ezeldeki mayadan Hakk'ın hazinesi çoktur herbiri bir boyadan Salih peygamber çıkardı ol deveyi kayadan Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Gerçek olan gerçekleri unuttur mu duada Hakk yakındır uzak sanma dağda bağda ovada Süleyman'ın tacı tahtı nasıl uçtu havada Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Ta ezelden böyledir ustazlarda vardır biat Özünü fehmedersen kem yere gel etme inat Tepti İsa-i Ruhullah ölümler buldu hayat Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Bilir misin Şah Haydar Şehribandır gelini Hasan Hüseyin Zeynel doğru sürerler yolunu Yedi iklim car köşeye ulaştırır elini Gör ademde neler var bak ademe ademe</p>	<p>İmam Bakır Cafer her dertlere ederler derman Onları sevene şefaatt ederler her zaman Bunalan car deyince carına yetişir heman Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Yüz sürüp vardık İmam Musa-i Kazım katına Rıza'ya aşık olanlar biner aşkın atına Evliya enbiya nazar kılar zahir batına Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Taki'yi Naki'yi sevenin suçunu bağışlar Nihayet sendedir türlü hikmetler türlü işler Her nerede çağırısan sanmaki semtini boşlar Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Söyünür mü Al(i) Askeri'nin yaktığı çeraklar Mahdi Sahip Zaman'ı gene aldı firaklar Ayan oldu mağrip ile maşrik yakın iraklar Gör ademde neler var bak ademe ademe</p> <p>Seyyid Süleyman'ın ahit ile ikrarın güder Bu sevdaya aşık olan görmez mihnetle keder Münkire duvar getirdi mü'mine kible didar Gör ademde neler var bak ademe ademe</p>

Tablo 13. Tâ Ezelden Kaftan Kafa Hükmeden Kitap eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Çapar Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Âşık Aşur UYGUR	Derleme Tarihi: 12.12.2022
TÂ EZELDEN KAFTAN KAFA HÜKME DEN	
 <p>Tâ e zel den ka f ta n ka fa hük me den</p> <p>A li bir sin A li bir si n A li bir</p> <p>Arş ta Mu ham me din mü hü rün yu tan</p> <p>A li bir sin A li bir si n A li bir</p> <p>Ha san Hü se yin di r bal kı yı p du ran</p> <p>Mu ş kü lün var i se Zey ne le do lan</p> <p>Ö l dü rüp Nu say ri yi hem di ri kı lan</p> <p>A li bir sin A li bir si n A li bir</p>	<p>Tâ ezelden kaftan kafa hükmeden Ali birsin Ali birsin Ali bir Arşta Muhammed'in mühürün yutan Ali birsin Ali birsin Ali bir</p> <p>Hasan Hüseyin'dir balkıyıp duran Müşkülün var ise Zeynel'e dolan Öldürüp Nusayrî'yi hem diri kılan Ali birsin Ali birsin Ali bir</p> <p>Muhammed Bâkir'dan Câfer'e yeten Ali'mdir kendini kul edip satan Hayber'in bâbını koparıp atan Ali birsin Ali birsin Ali bir</p> <p>Mûsâ-i Kâzım'sın doğup duransın Şâh İmâm Rızâ'sın sâhip kıransın Kaldırıp da dağ dağ vuransın Ali birsin Ali birsin Ali bir</p> <p>Takî'nin Nakî'nin hikmettir işi Ejderhâ karnından çıkardı kuşu Atti nic(e) kâfirin koyduğu taşı Ali birsin Ali birsin Ali bir</p> <p>Hasan Al(i) Askerî sevaplar tartar Muhammed Mehdi'nin dalgası artar Beşikte ejderhayı bez gibi yırtar Ali birsin Ali birsin Ali bir</p> <p>Seyyîd Süleyman'ım içen ayrılmaz Bir yâr sevdim sevgisine doyumaz Dû cihânda birdir iki denilmez Ali birsin Ali birsin Ali bir</p>

“Hak Ademe Nazil Oldu” isimli eser “Muhip Canlar Arzulayıp Geldiniz” adlı sefalama ile; “Ta Ezelden Kaftan Kafa Hükmeden” isimli eser ise “Her Bunalan Sana Tutar Yüzünü” adlı eser ile aynı müzikal özellikleri barındırmaktadır (Tablo 12, Tablo 13).

İkinci grupta zikredilen kitapta yer alan Âşık Seyyîd Süleyman'a ait olan eserler şunlardır:⁸

⁸ Yazar tarafından kaleme alınan “Anadolu Aleviliğinde Cem Âşıklığı/Zâkirliği” başlıklı eserde (Coşkun, 2017) yer alan notalar ekte sunulmuştur.

- Ya İlahi Sen Bilirsin (sayfa 166-168'de)
- Evvel Hak Muhammed (Sayfa 169-170)
- Üstaz Kü'n Deyince (Sayfa 195-196)
- Delil Duvaz-ı imam/Mümin Müslim Meydan Açtı Ali'den (Sayfa 201-202)
- Her Bunalan Sana Tutar Yüzünü (Sayfa 207- 208)

“Ya İlâhi Sen Bilirsin” adlı eser Gerdaniye perdesini esas alarak Neva - Karcıgâr - Eviç - Gerdaniye çizgisinde tiz çekirdekten başlayıp orta çekirdeğe (Segah - Çargah - Neva - Bayati) ve devamında karar çekirdeğine (Rast - Dügah - Segah - Çargah) gelmektedir. Orta çekirdeğin merkezi Çargah karar çekirdeğinin merkezi Dügah’tır. Bu eserde makamın gereği olarak “Hüseyni” makamına gönderme yapmaktadır. “Evvil Hak Muhammed” adlı eser “Ya İlâhi Sen Bilirsin” eseri ile aynı karakterde gözükmemekte ancak belirli noktalarda Bayati - Neva - Segah, Çargah çekirdeğinin Neva perdesini merkez aldığı dikkatten kaçmamaktadır. “Üstaz Kün Deyince” adlı eser Hüseyinî - Gerdaniye yapısında olup Karcıgâr geçki taşımaktadır. Delil duvaz-ı imam olan “Mümin Müslim Meydan Açtı Ali’den” adlı eser Çargah perdesi ağırlıklı Karcıgâr ezgilere benzemekte olup Çargah perdesinde karar vermektedir. “Her Bunalan Sana Tutar Yüzünü” adlı eser ise Çargah merkezli Karcıgâr ezgilerin bir örneği olup karara giderken Segah perdesi yerine Kürdî perdesi almaktadır (2017: 212-214).

Beş ocağın etkin olduğu alandaki müzikal anlatım biçimleri olarak deyiş/nefes/kelâm, duvaz-ı imam, semah, mersiye, miraçlama gibi formlarda genellikle “Karcıgâr” makamının hakim olduğu görülmektedir. Uzun havalarda Kürdî makamının Hüseyini ve Gerdaniye merkezli hareketlere rastlanmaktadır. Ritmik eserlerde ise genellikle Karcıgâr makamı içindeki kalıplar ile üretilerek Dügah perdesinde ya da Neva veya Çargah perdelerinde karar vermektedir. Bunun yanı sıra Hüseyini makamında başlayıp Karcıgâr makamına geçki yapan ezgilerin paralelinde az da olsa Uşşak ve Hüseyini makamlarında başlayıp biten ezgilere de rastlanılmaktadır (2017: 214). Güray (2019) yörede saha araştırması yaparak veriler üzerinde şekillendirdiği çalışmalarında ezgilerin makamsal yapılarına dair şu şekilde bir değerlendirme oluşturmuştur: yörede icra pratiğinde “duvaz-ı imam” ezgisi olarak anılan ve tüm duvaz-ı imamların aynı ezgi kalıbı ile icra edilmesi temelinde kazan hakkı için okunan duvaz-ı imam örneği ezgi yapısını

Karcıgâr, Nevruz-Hûzi, Arazber ve Neva perdesi üzerindeki Buselik çekirdeklerinin bir birleşimi olarak tanımlamıştır (s.105). Makam yapılarının XV. yüzyıl müzik geleneklerine dayandığını ifade eden Güray (2019), ayrıca söz konusu duvaz-ı imam ezgi ve ritim yapılarının yanı sıra Miraçlama ve Tevhid gibi müzikal anlatım biçimlerinde de benzer kalıplara rastlandığını aktarmıştır (s. 106,110,113). Ayrıca musiki örneklerinde yer alan kalıplar arası benzerlikten hem inanç kültürüne dair etkileşimin hem de simgeler ile müziğin yerel kültürde bağdaşmasının örnekleri olarak değerlendirmiştir.

Âşık Seyyid Süleyman’ın Eserlerinin Tematik Ve Edebi Kuruluş Bakımından İncelenmesi

Kökleri Yunus Emre’ye kadar uzandığı kabul edilen Alevî-Bektaşî edebiyatının kuruluşu 14. yüzyılda Kaygusuz Abdalla olmuştur. 15. yüzyılda Hatayi mahlasıyla Şah İsmail-i Safavî, 16. yüzyılda Pir Sultan Abdal bu edebiyatın en önemli temsilcileri kabul edilmektedir. Yeminî, Hayderî, Kanberî, Kelamî, Hayretî, Hatayî, Kul Himmet, Viranî on altıncı yüzyılın; Kul Hüseyin, Geda Muslî, Kazak Abdal, Âhû, Derviş Mehmed, Kul Hasan, Kul Mustafa, Teslim Abdal on yedinci yüzyılın; Şîrî, Gurbî, Haşim Baba, Kalbî, Tâhir, Fedayî, İsmail on sekizinci yüzyılın, Ceyhunî, Dertli, Didarî, Mir’atî, Perişan Baba, Ispartalı Seyranî, Sırrî, Türabî Baba, Kul Velî, Ecrî, Hâtıfî, Yesarî, Fennî, Kemterî, Mehmed Ali Hilmî Dede Baba, Genç Abdal, Derviş Ali, Seyyîd Süleyman on dokuzuncu yüzyılın; Harabî, Noksanî, Şehidî, Mihrabî, Küncî, Sâmih Rıfat, Ali Nutkî Baba, Basrî Baba ve Kâzım Baba da yirminci yüzyılın önde gelen Alevî-Bektaşî şairlerinden bazılarıdır. Alevî-Bektaşî edebiyatına ait şiirler, kendine özgü bir söyleyiş ve düşünüş tarzı ortaya koymakla birlikte halk edebiyatıyla şekil ve dil bakımından ortaklık gösterir. Okunan nefesler, deyişler ve bu edebiyata ait eserler Türk edebiyatının zengin örneklerini oluşturur.

Âşık edebiyatında usta âşık olmak için geleneksel bir unsur olarak kabul edilen

rüyada bâde içme ritüeli, Alevî-Bektaşî edebiyatında da geleneğin önemli bir parçası olarak devam etmektedir. Bâde içen kişi Hakk aşığı olarak kabul edilmektedir. Seyyîd Süleyman da bâde içmiş bir Hakk aşığıdır (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9). Okuma yazma bilmeyen birinin söylediği deyişler ve duvaz-ı imâmların da zikrettiği âyet, sûre ve hadisler Allah tarafından verilmiş bir hikmet olarak kabul edilir. Bu sebeple âşıklar, halk tarafından saygın, bilge, ulu kişi olarak görülmüşlerdir. Alevî-Bektaşî kültüründe âşıklar tarafından dile getirilen bu eserlerin dinsel törenlerinde söylenmesi hem eserlerin hem de felsefesinin yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Alevî-Bektaşî şiirinin ölçüsü, kafiyesi, nazım şekli ve dili âşık edebiyatı özellikleri ile aynıdır. Kendi içinde belli kurallara ve kalıplara bağlıdır. Kullanılan ölçü hece ölçüsüdür, nazım birimi dördlüktür. Alevî-Bektaşî âşıkların nefes, deme ve deyişlerinde kullandıkları dil sade, kelime terkip ve mazmunlar âşıklar tarafından çok sık kullanılan söz ve bilgilerdir. Seyyîd Süleyman da şiirlerinde 11’li hece ölçüsünü kullanmıştır. Bazı dördlüklerde hece ölçüsünü yakalamak için eklemeler ve kısaltmalar yaptığı görülmektedir:

Dünya kurulmadan kırk bin yıl evvel
Şu iki cihâna bir top nûr geldi
Uruhlar kandile secde kılınca
Ol vakte “Bez-m-i Eleste” dendi. (K6, K9)

Seyyîd Süleyman’ın devriyesinden alınan bu dördlükte “ruh” kelimesinin yerine “uruh” kullanarak hece sayısı tutturulmak istenmiştir.

Alevî-Bektaşî şiirinin en kuvvetli tarafı muhtevasıdır. Alevî-Bektaşî edebiyatında âşıklar “Hak Yolu” için şiirler söylemeleri sebebiyle şiirlerinde Allah’ın birliğini, Allah sevgisini, Allah’a kavuşma çabasını temel alırlar. Şiirlerde sıklıkla işlenen konular, Hz. Muhammed, Hz.Ali, ve Ehl-i beyt sevgisi, Kerbela, Hacı Bektaşî Velî, on iki imama bağlılık, Ahîlik, Abdallık, Kalenderilik örf ve adetleri ve mistik yaklaşımlardır.

Seyyîd Süleyman’ın şiirlerinde de bu konuların çoğunu işlediği görülmektedir. Aşağıdaki dördlükler Seyyîd Süleyman’ın Hz.Ali üzerine söylediği deyişinden alınmıştır. Hece ölçüsünün 11’li kalıbıyla söylenmiştir. Kafiye düzeni “ababccbbdddb....” şeklindedir. Hz.Ali’ye duyulan sevgi ve bağlılık konusu işlenmiştir.

....

Söylersen bir mânâ delilli söyle
Katreden kanıp da ummânı boyla
Ârifler zübdetmiş, dört kitap böyle
Hem dînîm, hem de îmânım Ali.

Seyyîd Süleyman’ım söyler kelâmı
O’dur ışıtan onsekiz bin âlemi
Ola idim gülâmıyın gülâmı
Hünkâr Hacı Bektaş Velî de Ali

(Çağlayan 2018:62) (K6, K9).

Seyyîd Süleyman’ın konuk gelen âşıklarla karşılıklı muhabbetlerini anlattığı sefâlamaları⁹ 11’li hece ölçüsüyle söylenmiş, kafiye düzeni “ababccbbdddb....” şeklindedir. Sefâlamalar konuk gelen bir âşığa, bir pîre memnuniyetini bildirmek, övgüde bulunmak için söylenmiştir.

Sefâ geldin dost bağının bülbülü
Merhabâ sevdiğim, hâne sizindir
Himmet et, açılıns ednânın dili
Merhabâ sevdiğim, hâne sizindir.

.....

Seyyîd Süleyman’ım yel nerden attı
Hâlis ustâz imiş, gevherin sattı
Gökte ararken yerde elimden tuttu
Merhabâ sevdiğim, hâne sizindir.

(Çağlayan 2018:21) (K6, K9).

Seyyîd Süleyman öğüt biçiminde nasihatnâme adı verilen nasihat etme, Alevî-Bektaşî öğretisinin kurallarını hatırlatma, uyarıda bulunma amacıyla deyişler söylemiştir.

⁹ Cemlerde cem başlamadan önce zâkirin dede ve cem erenlerine “hoşgeldiniz” anlamında okuduğu müzikal anlatım biçimine sefalama denir.

Güvenme fânîye, hem mâsivâya
Sonu yok, dünyayı terk eden bir gün
Evlât, devlet benim diye gam çekme
Malını yâd ele kor giden bir gün.

.....

Eriş bir gerçeğe özünü bağla
Zübdeyle sözünü doğruyu söyle
Süleyman yüzünü sen turâb eyle
Bir yâr bul, ağyârı kor giden bir gün

(Çağlayan 2018:37) (K6, K9).

Alevî-Bektaşî edebiyatında On İki İmam için söylenmiş nefesleri içeren, dörtlüklerden oluşan deyişlere “duvaz-ı imam” denir. Dörtlüklerde Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve sırasıyla diğer imamların isimleri zikredilir ve On İkinci İmam Muhammed Mehdi’nin adıyla bitirilir. Aşağıdaki dörtlükler Seyyîd Süleyman’a ait bir duvaz-ı imam örneğidir.

Her bunalan sana tutar yüzünü
Hakk, Muhammed, Ali gel amân yetiş
Kabûl eyle, yaz deftere sözümü
Bugün imdat günü, el’amân yetiş.

.....

Yaralar hicrândır, dermâna bakar
Şu Seyyîd Süleyman fermâna bakar
Nûr cemâlin misk-i amber gül kokar
Hünkâr Hacı Bektaş Vel(î) amân yetiş

(Çağlayan 2018:119) (K2, K4, K5, K6, K9).

Seyyîd Süleyman’ının deyişlerinde, Alevî-Bektaşî felsefesinde ve edebiyatında önemli yeri olan Hz. Hüseyin ve beraberinde bulunan yetmişden fazla kişinin şehit edildiği Kerbelâ hadisesi konu edilmiştir.

Şimden sonra bizi Kerbelâ bekler
Ah ederim arzumânım Kerbelâ
Lâdene dokunsun dermansız oklar
Ah ederim arzumânım Kerbelâ.

.....

Seyyîd Süleyman’ım arzum Kerbelâ
Kuduretten başa geldi bu belâ
Onulmaz yâre melhemim çala
Ah ederim arzumânım Kerbelâ.

(Çağlayan 2018:73) (K2, K5, K6, K9).

Seyyîd Süleyman devriye tarzında da şiirler söylemiştir. Alevî-Bektaşî şairleri tarafından madde âlemindeki güzellikten mutlak varlığa ulaşma aşamasında aslına dönüşene kadar devam eden devri anlatan deyişlerdir.

Ustâz kûn deyince kevn-i mekânı
Kandil şak oldu, geldim o zamân
Sır söyleşince doksan bin kelâmı
Ustâzdan sabâmı aldım o zamân.

.....

Seyyîd Süleyman’ım, kul kendiyindir
“Ene-l Hakk” dediğin yol kendiyindir
Ben bir bahçıvanım, gül kendiyindir
Gayri güle sahip olsun bu zamân

(Çağlayan 2018: 82-83) (K2, K5, K6, K7, K9).

Seyyîd Süleyman’ın yukarıda örnekleri ile verdiğimiz konular dışında güzelleme ve münacaat türlerinde yazılmış şiirleri de bulunmaktadır.

Sonuç

Tarihsel süreçte Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocaklarının etkin olduğu alan; Anadolu Aleviliğindeki inanç unsuru, ibadet uygulamaları ve müzik uygulamaları noktasında önemli bir yerde durmaktadır. Beş ocağın etkin olduğu alan, Ankara’ya yakın olmasına rağmen ocaklarda musahiplik olgusu ve cem ritüelleri bütün canlılığı ile devam etmekte olup aynı zamanda kendi kültürlerini koruma çabası içindedirler.

Önceki çalışmalarda da işaret edildiği üzere zengin bir ritüel dünyasına sahip olan Anadolu Aleviliğindeki uygulamalar “yol bir süre binbir” anlayışına göre ocaklara, yörelere, süreklere göre çeşitlilik ve zenginlik göstermektedir. Mevcut durumda Anadolu Aleviliğindeki uygulamalar geleneksel yapıları noktasında bozulma tehdidi ile karşı karşıyadır. Alevi - Bektaşî kültüründe sözlü ortam içinde oluşarak günümüze kadar gelen cem âşıklığı/zâkirlüğünün içeriğini oluşturan şiir metinleri ve ezgilerin; kayıt altına alınarak ocaklar bağlamında icra ortamı içinde analiz edilmeleri zaruridir. Ayrıca bu durum ocaklar arasında benzerlik ve farklılık noktasında

mukayese imkanı sağlayacaktır. Bu noktada beş ocağın etkin olduğu alanda geçmişte yaşamış ve bugün yaşayan âşıkların şiir ve ezgileri dinî ve dinî olmayan yönleri ile kayıt altına alınarak incelenmelidir. Bu anlamda bin yıla yakın bir zaman diliminde kuvvetli sosyal bağları olan ocaklardaki kültür ve inanç yapısı noktasında birikimlerini taşıyan Âşık Seyyid Süleyman, beş ocağın etkin olduğu alanda önemli bir âşıklık/zakirlik temsilcisidir. Horasan erenlerinin ışığında aydınlanmış olan Âşık Seyyid Süleyman, hak ettiği şekilde tanınmamıştır; alandaki kültürel mirastan beslenerek tasavvuf, kültür ve bilgi aktarım yeri olan cemlerdeki edebiyat ve müzik kültürünün özelliklerini aktarması bakımından önemlidir.

Âşık tarzı şiir geleneğinin dinî yönünü Alevi cemlerinde on iki hizmetten biri olarak âşıklar icra etmişlerdir; “cem âşıklığı/zâkirliği” olarak adlandırılan bu yönlerinde âşıklar şiire ve ezgiye bir bütün halinde hizmet etmiştir. Bu noktada inanç olgusunun etkisi açıkça görülmektedir. Âşık Seyyid Süleyman alandaki cem âşıklığı/zâkirliğini kuşaktan kuşağa taşınması noktasında yeni kuşaklar tarafından tanınmasını, yöre insanının kendi kültürel ve inançsal kökleriyle tanışmasını sağlayarak geçmişle günümüzü buluşturmuştur.

Alevilikte inanç sisteminin çekirdeği olan cemlerdeki müziğin temelinde inanç olgusu yer almaktadır. Zira Alevilik inançsal ve kültürel kimliği ile mirasını kendisiyle özdeşleşen müziğe dayandırmaktadır. Tıpkı Âşık Seyyid Süleyman’ın eserlerinde olduğu gibi inanç olgusunun temelinde söz ön planda -tematik olarak çok zengin bir karaktere sahiptir- müzik yardımcı araç olarak yer almaktadır.

Beş ocağın etkin olduğu alanda yer alan Âşık Seyyid Süleyman’a ait eserlerin ezgisel analizi şu şekilde değerlendirilebilir: sayıca fazla olan duvaz-ı imamların temelinde ona ait olan diğer müzik anlatım biçimlerinde genellikle “Karcığar” makamının hâkim olduğu görülmektedir. Bu ezgilerin bir kısmı “Çargah” perdesini eksen olarak alırken bir

kısmı “Neva” perdesini eksen alır ve “Rast-Çargah” arası atlamalar da görülmektedir. “Uşşak ve Hüseyini” makamlarında başlayıp biten ezgilere az rastlanılmakla birlikte “Hüseyini” makamında başlayıp “Karcığar” makamına geçki yapan ezgiler de yer almaktadır. Kerbelâ temalı uzun havalarda “Kürdî” makamının “Hüseyini” ve “Gerdaniye” merkezli hareketlere rastlanmaktadır.

Âşık Seyyid Süleyman’a ait eserlerde inanç olgusu temelinde kuvvetli bir tematik muhteviyat hâkim olmakla birlikte (Allah’ın birliği, Allah sevgisi, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Ehl-i beyt sevgisi, Kerbelâ, On iki imamlar, Hacı Bektaş Veli v.b) hece vezninin 11’li kalıbı ile söylediği deyişlerinde sade ve anlaşılır bir dil hakimdir.

Alevilikte ilk duvaz-ı imam ve ilk miraçnâme yazan şair olarak kabul edilen Şah Hatayi’nin izinden giden Âşık Seyyid Süleyman, ocakların etkin olduğu alan için önemli bir duvaz-ı imam âşığıdır. Çubuk/Şabanözü merkezli Alevi ocakların etkin olduğu alan, Anadolu genelindeki ocaklara göre duvaz-ı imamlar bakımından oldukça zengin olup bunda da Âşık Seyyid Süleyman’ın katkısının büyük olduğu bir gerçektir. Karakterize edilmiş mevcut bir ezgiye sahip olan duvaz-ı imamlar alanın şiir ve ezgi geleneğini yansıtmakla birlikte yörenin diğer müzikal anlatım biçimlerini de bu anlamda etkilemiştir. Âşık Seyyid Süleyman’ın beş ocağın etkin olduğu alana kazandırmış olduğu duvaz-ı imamlar başta olmak üzere deyişleri/kelâmları şiir ve ezgi noktasında Türkistan’dan Anadolu’ya ve devamında Balkanlar’a kadar uzanan coğrafyada yeşermiş âşıklık geleneğinin bütününe ışık tutacak veriler oluşturmaktadır.

Öneriler

İlerideki Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Günümüzde geleneksel çizgisinden kopmamış köy, ilçe ve kısmen şehirde devam eden cem âşık/zâkirliği ile köyden kente göç sonucu kentte kapalıktan açığa taşınan cem âşık/zâkirliği olmak üzere iki çeşit cem âşık/zâkirliği mevcuttur. Sözlü kültür ortamı temelli her iki çeşit cem

âşık/zâkirliğinin özgünlüğü noktasında burada sunulan çalışma örnek alınarak incelenebilir.

- Bu çalışmada beş ocağa özgü ortaya çıkarılan cem âşık/zâkirliği incelemesi ve cem âşık/zâkir repertuarı örnek alınarak diğer ocaklar için de çalışma yapılabilir.
- Anadolu Aleviliğinde diğer ocaklara özgü cem ritüelik yapı içerisindeki müzik uygulamaları halk bilimsel ve müzikolojik açıdan çalışma modeli örnek alınarak incelenebilir.
- Cem âşık/zâkirlerinin icra ortamları bağlamında icra ettikleri müzik uygulamaları ocaklara göre derlenerek kayıt altına ve notaya alınıp incelemesi yapılabilir.
- Yukarıda verilen önerilerin paralelinde ocaklara özgü yapılan çalışmalar neticesinde birbirleri ile mukayesesi noktasında incelenebilir.

Uygulamacılara Yönelik Öneriler

Anadolu Aleviliğinde yer alan ocaklara özgü yapılacak cem âşık/zâkirliği çalışmalarına yönelik katkı sunan bu araştırma uygulamacılar için önemli bir kaynak olarak kullanılabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, beş ocağın etkin olduğu alanda yazar tarafından araştırmanın konusu ile içeriğine uygun kitap, makale, tez, bildiri vb. yazılı dokümanlar ile yazar tarafından çalışmada verilen tarihlerde yapılmış olan alan çalışmaları verileri ve video kayıtları ile sınırlıdır.

Bilgilendirme

Bu çalışmanın tüm aşamalarında alan çalışmaları gönüllü olarak katkı sunan tüm yöre sakinleri ile cem âşık/zâkirleri; Âşık Süleyman İmamoğlu, Âşık Aşur Uygur, Âşık Muzaffer Çolakoğlu, Âşık Battal Dalkılıç, Âşık Hüseyin Çufadar, Âşık Yakup Akdoğan, Âşık Süleyman Ahi, Âşık Hüseyin Kesen, Alper Çağlayan, Haydar Teberoğlu, Mualla Teberoğlu, Murat Teberoğlu'na ayrı ayrı teşekkürü borç bilirim.

Kaynaklar

- Akyol, İ. (2007). Çankırı kültür coğrafyasında Bektaşî - Alevi edebiyatı, 2. *Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni*, (17-19 Ekim 2007), Ankara, Türkiye.
- Arslanoğlu, İ. (1998). Çubuk yöresi aleviliğinde dar kurbanı. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2(6), 11-34.
- Arslanoğlu, İ. (1999). Mustafa Güvenç (Alevi Dedesi) ile görüşme. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 3(9), 41-64.
- Arslanoğlu, İ. (1999). Çubuk yöresi alevi ocakları ve kurucuları. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 3(10), 61-72.
- Arslanoğlu, İ. (1999). Turabi ocağı dedeleriyle söyleşi. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 3(11), 93-108.
- Arslanoğlu, İ. (1999). Cibâli ocağı ve taliplerinin alevilikle ilgili görüşleri. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 3(12), 115-138.
- Arslanoğlu, İ. (2000). Ahmet Kuzukıran (Alevi dedesi) ile görüşme. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 4(14), 69-90.
- Arslanoğlu, İ. (2001). Alevilikte temel inanç unsurları ve pratikler. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 5(20), 33-134.
- Arslanoğlu, İ. (2001). Çubuk yöresi alevi köyleri. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 5(18), 75-118.
- Coşkun, A. (2007). Cemde Âşık ile müziğin yeri ve önemi, *Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sanatı Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (29-60 Kasım 2007), Ankara, Türkiye.
- Coşkun, A. (2009). Hacı Bektaş Velî'nin ışığında yaşayan bir insan hazinesi: Âşık Aşur Uygur, III. *Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Sempozyumu* (30-31 Ekim 2009), Scopje, Makedonya.
- Coşkun, A. (2009). Yetiştirdiği ortam ve yetiştiren unsurlar ışığında müzik yönü ile Âşık Veysel. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 13(51), 189-209.
- Coşkun, A. (2011). Duvazlar/Duvazımamlar üzerine müzikal bir çerçeve. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 15(57), 131-174.
- Coşkun, A. (2017). *Anadolu aleviliğinde cem âşıklığı zâkirliği*. Gazi Kitabevi.
- Çağlayan, A. (2017). *Kur'an ve Ehl-i Beyt kaynaklı alevi yolunda erkan*. Dörtkapı Yayınevi.
- Çağlayan, A. (2018). *Cibâli Sultan evlatlarından Seyyîd Süleyman*. Dörtkapı Yayınevi.
- Duygulu, M. (1997). *Alevi - bektâşî müziğinde değişler*. Sistem Ofset.
- Erginer, G. (1997). *Kurban/kurbanın kökenleri ve Anadolu'da kanlı kurban ritüelleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ersal, M. (2016). *Alevilik kavramlar ve ocak sistemi - Çubuk havzası örneği*. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
- Güray, C. (2019). Çubuk ve Şabanözü bölgeleri alevi köylerindeki cem geleneklerine müzikal açıdan bir bakış. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 23(89), 97-118.
- Güray, C., & Kalenderoğlu, S. (2019). Miraç kavramının alevi sözlü kültürü açısından incelenmesi: Çubuk-Şabanözü örneği. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 23(92), 143-170.
- Kökel, C., & Ersal, M. (2008). Çankırı ili alevi köyleri hakkında. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 12(48), 13-55.
- Merriam, A. P. (1964). *The anthropology of music evanston*. Northwest University Pres.
- Onay, A.T. (1930). *Çankırı şairleri*. Cilt: I Çankırı Matbaası.

Zengin, A.Y. (2003). Çankırı Şair Sadık ve Şair Süleyman'ın birlik ve beraberlik anlayışı, *Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırlı Şairler Sempozyum Bildirileri*, 19-20 Eylül, Çankırı, Türkiye.

İzlenen ve Kayda Alınan Cemler

18.6.1998 Ankara/Çubuk/Çit - Avdula Dar Cemi

4.4.2007 Çankırı/Şabanözü/Kutluşar - Abdal Musa Birlik Cemi

Web siteleri

Web 1. <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-152764/cubuk.html>

Web 2. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ubuk,_Ankara#/media/Dosya:Cubuk.png

Web 3. <http://www.cankiri.gov.tr/sabanozu>

Web 4. <http://www.sabanozuosb.org/kurumsal>

Yazarın Biyografisi

Prof. Dr. Armağan Coşkun, lisans ve yüksek lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları bölümünde ikinci yüksek lisans çalışmasını ve doktora programını Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Halk Edebiyatı alanında tamamladı. Kültür Bakanlığı Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu ses sanatçılığının yanı sıra 1998-2006 yılları arasında 2547/31. madde ile Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde teorik ve uygulamalı Türk Halk Müziği dersleri verdi. Türk gençlerine bu alanda katkı vermek amacıyla 2006 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi bölümüne yardımcı doçent olarak atandı. 2012’de Türk Halk

Bilimi disiplini içinde müzik alanında alınan ilk doçent unvanına sahip olan Coşkun, 2018’de Türk Müziği alanında profesörlük unvanı aldı. 2006-2014 yılları arasında Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölüm Başkan yardımcısı, 2007-2012 yılları arasında Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdür Yardımcısı, 2009-2016 yılları arasında Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Gösteri Sanatları Anabilim dalı başkanı, 2013-2015 yılları arasında Hacettepe Üniversitesinde ve 2014-2016 yılları arasında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Devlet Konservatuvarında yarı zamanlı olarak görev yaptı. Halen İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Müziği Anasanat dalı başkanlığını yürütmekte olup solo konserlerine devam etmektedir. 1998’de otuz iki yaşındayken sanat kariyeri, ulusal ve uluslararası sanat faaliyetleri sebebiyle T.C. Cumhurbaşkanlığına “Devlet Sanatçılığı” ile onurlandırıldı. İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Konservatoryum Dergisi ve Milli Folklor Dergisi yayın kurulu üyeliği, Başbakanlık Türk Halk Müziği ve Oyunları seçici kurul üyeliğinin vb. yanı sıra birçok sosyal bilimler dergilerinde hakemlik yapmaktadır. Anadolu’da ve Balkanlarda birçok alan araştırması yaptı. Birçok ulusal ve uluslararası proje yürütücülüğü ve danışmanlığı yapmıştır. Çalışma alanı Türk Halk Müziği, Âşık Müziği, Türkü, Türk Halkbilimi, Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatı olup ulusal ve uluslararası birçok kitap, kitap bölümü, makale ve bildiri çalışmaları mevcuttur. Şirindir-Anadolu Halk Ezgilerinden Örnekler (1993), Deyişler ve Semahlar (1996), Atatürk’ün Sevdiği Türküler-Şarkılar/Kahramanlık ve Asker Türküleri (2001 ve 2006), Semahlar-Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünce (2009) isimli solo albümleri olup birçok CD çalışmasına iştirak etmiştir.

Web sitesi: <https://avesis.istanbul.edu.tr/armagane>

Researchgate: V-2862-2017

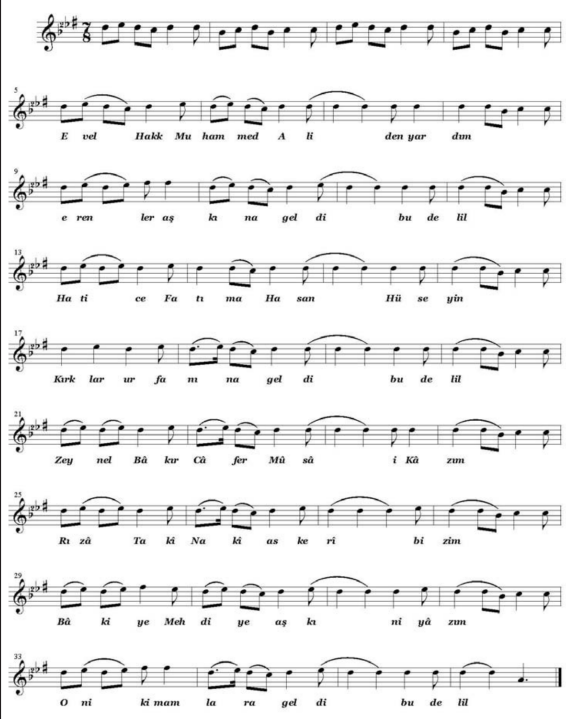
Google scholar: 117926

Ekler: Diğer ilgili eserlerin ezgisel kuruluş bilgileri

Ek 1: Ya İlahi Sen Bilirsin eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Ankara/Çubuk/Dağkalfat Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Hüseyin ÇUFADAR, Süleyman AHI	Derleme Tarihi: 9.12.2016
YA İLAHİ SEN BİLİRSİN	
 <p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31</p> <p>Ya i la hi sen bi İr sin ha li mi zi bir ha yır lı dev ran dev ran ge le bu den de Serbest dert li le re der man hü hü hü has ta la ra sı fa Serbest bir ha yır lı dev ran ge le bu den de ge le fen dım gel Serbest e la man nut ku muz ge ri kal ma ya</p>	 <p>32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53</p> <p>e la man nut ku muz hü hü hü hü ge ri kal ma ya me det mür vet " " " " imam e la man sey yid sü ley ma nm " " " " bir Al lah Al lah Serbest mev lam e mek le ri mi zi dost za ya sal ma ya ye ter çok ri gi mi z çİ le dost çİ le bir za man ra den per de yİ dost yİr Al lah Al lah Serbest e dl nin et ri gi de ya nu na kal ma ya A lly yun Ve li yul lah o ku yun her za man cüm le mi zin mu ra di m ve rat lah Al lah Serbest bir ha yır lı dev ran dev ran ge le bu den de ge le fen dım gel Serbest me det mür vet o ni ki i mam e la man Sey yid Sü ley ma nm bir Al lah Al lah Serbest bir ha yır lı dev ran ge le bu den de</p>
<p>Yâ İlâhi sen bilirsin hâlimiz Bir Hayırlı devran gele bu demde Zayıf halde perişandır hâlimiz Bir hayırlı devran gele bu demde</p> <p>Şu nûru şemsimiz hayır yazıla Çürükler üzüle, sağlar düzüle Kâfirin, münkirin devri bozula Bir hayırlı devran gele bu demde</p> <p>El'aman nutkumuz geri kalmaya Mevlâm emekleri zaya salmaya Âdûnun ettiği yanına kalmaya Bir hayırlı devran gele bu demde</p>	<p>Medet,mürvet On İk'imam el'aman Yeter çekticeğim çİle bir zaman "Ali'yyün Velîyullah" okuyun her an Bir hayırlı devran gele bu demde</p> <p>Süleyman çağırır bir Allah Allah Aradan perdeyi yîr Allah Allah Cümlelerin muradın ver Allah Allah Bir hayırlı devran gele bu demde</p>

Ek 2: Evvel Hak Muhammed eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Ankara/Çubuk/Dağkalfat Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Hüseyin ÇUFADAR, Süleyman AHI	Derleme Tarihi: 9.12.2016
EVVEL HAK MUHAMMED	
 <p>E vel Hak Mu ham med A li den yar dım e ren ler aş ka na gel di bu de lil Ha ti ce Fa ti ma Ha san Hü se yin Kırk lar ur fa ni na gel di bu de lil Zey nel Bâ kır Câ fer Mü sâ i Kâ zum Rı zâ Ta kî Na kî as ke ri bî zim Bâ kî ye Meh dî ye aş kı nî yâ zum O nî ki mam la ra gel di bu de lil</p>	<p>Evvel Hakk, Muhammed, Ali'den yardım Erenler aşkına geldi geldi bu delîl Hatice, Fâtıma, Hasan, Hüseyin Kırklar urfanına geldi bu delîl Zeynel, Bâkır, Câfer, Mûsâ-i Kâzım Rızâ, Takî, Nakî, Askerî bizim Bâkiye Mehdî'ye aşk-ı niyâzım Onik'imamlara geldi bu delîl Muhammed, Ali'nin yârinden geldi Hasan, Hüseyin'in nûrundan geldi Zeynel Âbidin'in sırrından geldi On iki erkâna geldi bu delîl İmam Bâkır, Câfer verdi serini Kâzım Musa, Rıza buldu yârini Takî, Nakî, Askerî'nin torunu Muhammed Mehdî'ye geldi bu delîl Hak, Muhammed, Ali kabûl eyleye Şah Hasan, Hüseyin, Zeynel'de bile İmam Bâkır, Câfer vasfın söyleye Onik'imamlara geldi bu delîl Kâzım Musa, Rızâ böyle buyurdu Takî, Nakî, Askerî'ye duyurdu Mehdî Resûl, Zülfikâr'ı sıyırdı Süleyman pîr aşkına geldi bu delil</p>

Ek 3: Üstaz Kün Deyince eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Ankara/Çubuk/Dağkalfat Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Hüseyin ÇUFADAR	Derleme Tarihi: 15.7.2017
ÜSTAZ KÜN DEYİNCE	
 <p>Ustâz kûn deyince kevn-i mekânı Kandil şak oldu, geldim o zamân Sır söyleşince doksan bin kelâmı Ustâzdan sabâkım aldım o zamân.</p> <p>Nebîler Nebîsi Server'e vardım Delîlim Cenrâil, didâra erdim "Levlâke levlâk"ı men orda gördüm Habîb'e salavat verdim o zamân</p> <p>Can var iken, ten yok iken dünyada Dost elinden içtim al-yeşil bâde Okudum bir nokta "İlm-i Simyâ"da Ak üstüne akı yazdım o zamân</p> <p>Eflâk-ı semâda yedi kapı açtım Kırk sekiz eflakta bir şâra düştüm Yed(i) Âşık'a dem verildi, ben de içtim Kırklar'ın ceminde çoştum o zamân</p> <p>Men Ali'ye ikrâr verdim, and ettim Kuduretten argım aldım, bend ettim Lâl-i mercân, gevher aldım, dür sattım Hakîkate dükkan açtım o zaman</p> <p>Bilirsen tânkım, oku künyemde Menâref sırrıdır söylenmez yâda Yedi kere mihmân oldum dünyada Pîrim Hacı Bektaş Velî bu zamân</p> <p>Seyyîd Süleyman'ım, kul kendiyindir "Ene-l Hakk" dediğin yol kendiyindir Ben bir bahçıvanım, gül kendiyindir Gayri güle sahip olsun bu zamân</p>	

Ek 4: Delil Düvazı eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Ovacık Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Hüseyin KESEN	Derleme Tarihi: 15.9.2017
DELİL DÜVAZI	
 <p>Mü'min, müslim meydan açtı Ali'den Yansın Ali aşkına, uyansın çerağ Muhammed Mustafa kevnî doludan Yansın Ali aşkına, uyansın çerağ Hatice, Fâtıma nura boyandı Hasan, Hüseyin'den içenler kandı Şah Zeynel Abâ'dan çerağlar yandı Yansın Ali aşkına, uyansın çerağ Bâkır'dan bakalım Câfer yoluna Musa-i Kâzım'ın gonca gülüne Rıza'nın ihsanı çoktur kuluna Yansın Ali aşkına, uyansın çerağ Onik'imam dergâhında darımız Tâki, Nâkî, Askerî sâdık yarımız Mehdî Sahip Zaman şavk-ı nurumuz Yansın Ali aşkına, uyansın çerağ Seyit Süleyman'ım zikrim Hakk ile Hakikata Hakk katarı çekile Kıyamete kadar yanıp yakıla Yansın Ali aşkına, uyansın çerağ</p>	

Ek 5: Her Bunalan Sana Tutar Yüzünü eserinin ezgisel kuruluş bilgileri

Yöresi: Çankırı/Şabanözü/Ovacık Köyü	Derleyen/Notaya Alan: Armağan COŞKUN
Kaynak kişi: Hüseyin KESEN	Derleme Tarihi: 15.9.2017
HER BUNALAN SANA TUTAR YÜZÜNÜ	
 <p>Her bunalan sana tutar yüzünü Hakk, Muhammed, Ali gel aman yetiş Kabûl eyle, yaz deftere sözümü Bugün imdat günü gel aman yetiş</p> <p>Bir hayırlı kapı aç a Yaradan Ayırma katardan, cemden, sıradan Yeri, göğü, arşı, kürşü vâreden Ağlatma çeşmimiz sil aman yetiş</p> <p>Katarladım, âşk kervanın yederim Onik'imamların virdin ederim Sizden gayri özge yâri niderim Şah Hasan, Hüseyin el'aman yetiş</p> <p>Zeynel, Bâkır, Câfer kıblegâhımız Mûsa Kâzım, Rıza padişâhımız Tâki, Nâkî, Askerî, Mehdî râhımız Zâlime bir kılıç çal aman yetiş</p> <p>Yaralar hicrandır, dermana bakar Şu Seyyîd Süleyman fermana bakar Nûr cemâlin misk-i amber gül kokar Hünkâr Hacı Bektaş Vel'aman yetiş</p>	<p>Her bunalan sana tutar yüzünü Hakk, Muhammed, Ali gel aman yetiş Kabûl eyle, yaz deftere sözümü Bugün imdat günü gel aman yetiş</p> <p>Bir hayırlı kapı aç a Yaradan Ayırma katardan, cemden, sıradan Yeri, göğü, arşı, kürşü vâreden Ağlatma çeşmimiz sil aman yetiş</p> <p>Katarladım, âşk kervanın yederim Onik'imamların virdin ederim Sizden gayri özge yâri niderim Şah Hasan, Hüseyin el'aman yetiş</p> <p>Zeynel, Bâkır, Câfer kıblegâhımız Mûsa Kâzım, Rıza padişâhımız Tâki, Nâkî, Askerî, Mehdî râhımız Zâlime bir kılıç çal aman yetiş</p> <p>Yaralar hicrandır, dermana bakar Şu Seyyîd Süleyman fermana bakar Nûr cemâlin misk-i amber gül kokar Hünkâr Hacı Bektaş Vel'aman yetiş</p>

Turkish religious music and Âşık (minstrel) Seyyid Süleyman in the context of the field in which he was active in the Alevite Ocaklar (organizations) centered in Çubuk/Şabanözü

Extended Abstract

The cem minstrel/Alevi minstrel tradition, which constitutes a significant place within Turkish religious music, is under the threat of losing its place and importance in response to many elements, such as migration, urbanization, technologicalization, popular culture, etc. This study is research that has an ethnographic character for conducting an analysis of the literary and melodic construction of the works by Âşık (Minstrel) Seyyid Süleyman, who was an important figure in Turkish religious music, historical research for carefully examining the historical records of his life and period, and for setting forth the codes of the Alevi-Bektaşî (Bektashi) music culture. This research carefully examined the life, works, and melodies for thematic and literary structures in the axis of contributions to Turkish religious music by the innovator Cem minstrel/Alevi minstrel Âşık Seyyid Süleyman, who represented the accumulation of experiences in the fields where he was active in the Alevi ocakları (organizations), such as Shah Kalender Veli Ocağı, Hacı Turabi Veli Ocağı, Cibali Sultan Ocağı, Hacı Muradi Veli Ocağı, and Mehmed Abdal Ocağı centered in Çubuk/Şabanözü. In the research, it was targeted to carefully examine the multidisciplinary and multifaceted contributions by Âşık Seyyid Süleyman, the innovator of the region where he was dominant in the Alevi Ocaks centered in Çubuk/Şabanözü of the cem minstrelsy/Alevi minstrelsy tradition, which constitutes an important place within Turkish religious music. The cem minstrelsy/Alevi minstrelsy tradition has received its share in losing its place and importance in response to the transforming and changing conditions in the context of the oral, written, and electronic environments in the present-day. It is mandatory to carefully examine in this context Âşık Seyyid Süleyman, who represents and transfers to the present-day the accumulation of experiences of the sociocultural environment of which he was a member on keeping alive and transferring a thought tradition, which developed for over one thousand years. Starting from this point of view, the problem of the research is what were and how were the contributions of Âşık Seyyid Süleyman from a multidisciplinary and multifaceted aspect in the context of the field where he was active in the Turkish religious music and the Alevi ocaks centered in Çubuk/Şabanözü? The research aimed to utilize the situation study method for conducting interviews with source persons determined in the region for depicting the elements, which kept alive the contributions of Âşık Seyyid Süleyman to Turkish religious music and to solve the musico-folkloric structure related to the use of multi-qualitative research techniques. Many written sources were carefully examined in the fields of Turkish folklore, Turkish folk literature, Turkish folk music, and Turkish religious music for collecting the data in the research. The regional and music-context criteria unique to the field that were active in the five ocaks were considered in the determination and selection of these sources. The traditional cem minstrelsy/Alevi minstrelsy repertoire formed from the works by Âşık Seyyid Süleyman, which were set forth belonging to the field, when taken as the basis within the framework of the contributions to Turkish religious music, the results of the careful examination of the literary and melodic structures were in the following direction: words were in the forefront of the belief action in the works by Âşık Seyyid Süleyman, who transferred the heritage belonging to the fields of belief and culture to poetry and melodies and music was included as an assistant means. Âşık Seyyid Süleyman used a simple and understandable language with the syllabic meter pattern of 11 and thematically, his poetry had a rather rich character. In a careful examination of the melodic structure, the number of *duvaz-ı imamları* (breaths praising the twelve imams) are rather more in numbers compared to the others for the forms in musical narration. It is observed that the *Karcıgar* mode is dominant in his works and while together with taking the *Çargah* mode pitch as the axis in some of these melodies, some take the *Neva* mode pitch. Leaps are observed between the *Rest* and *Çargah* modes. Besides the melodies that start and finish in the *Uşşak* and *Hüseyini* modes, there are also melodies included that start in the *Hüseyini* mode and pass to a *Karcıgar* mode. The fact that Âşık Seyyid Süleyman was productive from the aspect of *duvaz-ı imams* in the field provided the greatest contribution. The unique constructed cem minstrelsy/Alevi minstrelsy oral cultural environment and the cem minstrelsy/Alevi minstrelsy tradition in the city can be carefully examined by taking the research model example for folk science and musicology in the context of the unique religious musical applications of the other ocaks included within Anatolian Alevism.

Keywords

Alevi ocaks centered in Çubuk/Sabanözü, Âşık Seyyid Süleyman, Cem minstrelsy/Alevi minstrelsy, literature, melody, music folklore, Turkish religious music